

Helmut Kajzar

MI AZ A „MINDEN”?

Tadeusz Rózewicz színművei mindig a színházban és az életben játszódnak. Sosem a képzeletben. Nem táplálják sem a misztikus - sem egyéb - illuzionizmus titkát, azon az egyen kívül, amelynek szemtanúi vagyunk: a játék titkát.

Darabjai előtt és befejezésük után nincsen függöny. Színházában a függönyök mindvégig ott függenek valahol, az egyik felhúzva, a másik szakadozottan, s van, amelyek oly áttetsző, mint a levegő.

Látni és olvasni kezdünk. Belépünk a szobába, amelyben valaki fekszik az ágyon. Valaki alszik, valaki él. Igen, ez a szoba lehet színház. A színház része. De ugyanakkor szoba marad, amelyben fekszik valaki, amelyben él valaki. Ebbe a magántér-ségbe behatolnak a társadalmi térségek. Nyitottak és átjárhatóak... Ez a szoba ki van szolgáltatva a színházi katasztrófáknak, és azok nem kerülnek el. A tér beszűkül, összezugszorodik, levetkezett. A tekintet a színész bőréig hatol. A színpad párhuzamos, egyenrangú övezetre oszlik. Olyan emberek lépnek váratlanul színre, akik nem szereplői a fő játéknak. De mindenki a maga dolgával hozakodik elő. A maga drámájával. A saját testével. Amely ugyancsak övezetekre oszlik. A kapcsolatok övezetére. Jeleket visel, és maga is jellé változott. Rózewicz színműveinek alakjai, túl mindazon a játékon, amit eljátszanak, egy darabka tiszta, romlatlan térségért küzdenek. Es egy pillanatra meg is szerzik. Egy feltétlenül tiszta és zárt teret. Ha mást nem, akkor olyat, mint amilyen a vásárokon és a művészet metropolisaiban körülhordozott éhezőművész ketrece. Egy ketrec, amelyben valóságos lehet, ahol hallgathat, vagy verset szavalhat.

A kartotékokban számtalan adatlap fűződik föl az acélpántokra, ily módon, ábécésorrendben vagy tárgyi sorrendben szerveződik meg a világ. A kartotékok tehát a mindent kiegyenlítő mohóságukkal demokratikusak. Mindent egyenlővé tesznek, mindenben sebet ütnek. A rendezővel csak a tulajdonságainkat érvényteleníti, a vaspántok, akár az anyagba hatoló lézersugár, közös sebbé egyesítik.

Ezért nem akarja otthagyni a Hős az ágyat, a ketrecet, a házat, beszélget az apjával, anyjával, barátaival, ellenségeivel; erkölcsi másnaposság kínozza, mert hagyta, hogy az előző kor-szakban rászédjék, „ronggyá” lesz, megöregedett, babákkal játszik, kisvasúttal, eszébe jutnak a kitüntetések, emlékezetkiesésben szenved, bezárkózott az ápolónővel, és senkit sem enged a szobába, az erdőben van, gombát szed, haldoklik, szeretne mindent előlről kezdeni, külföldre kijutva az eredeti mű gipszmásolatával találkozni, negyvenéves asszony, serdülő lány, öregasszony egy étteremben, impresszárió, az operett-színház igazgatója...

A színművek hőseit jó étvágy jellemzi (kivéve az éhezőművészt, aki önnön éhségére éhezik). Kicsenik a cukrot a cukortartóból, hideg és meleg előételekről fecsegnek, francia mártásokról, az ételek neve távoli utazásokat juttat eszükbe, gorgonzola,

ravioli, Colbert-mártás, besamel-mártás, genfi mártás, piemonti konyha, de az egyszerű rántottús-szelet is kitölti az életüket. A Sierzsputovszki-mártással együtt vonul a vese, sárgarépa, pacal, tarja, oldalas, darált hús, mélyhűtött ételek, ecetes uborka, csokoládé, nápolyi, krémrolád, fagyalt, mogyoró. Az olyan ételek, mint az aldolla farcito vagy bolito, azaz a töltött vagy főtt pacsirta, éppúgy, mint az éhezőművész éhséghiánya, az európai kultúra határkövei.

Milyen ruházatot viselnek? „Az emberek mindennapi, szokott ruhájukban szerepelnek.” „Képzeld, kedvesem, japánuijas ruha, pepita gyapjúsövetből... a felső részhez hosszú, fehér pikémellény...” Esküvői ruhák, egyenruhák: pincérek, vámosok, katonák, partizánok egyenruhái, nyugdíjasok szürke felöltője, térdén zsírpecsés nadrág, gyászruhák, frizurák, bundák, henteskötények, trikók, védőöltözetek, rituális öltözékek. Amit mi, szürke, tulajdonságok nélküli emberek viselünk, akik mindazt viseljük, amit az emberiség visel. Kitalált kosztümöket, alkalomra varratott ruhákat, mindennemű rangbéli gazdag, szegény mást és mást;

Rózewicz felfedezi és színházában felhasználja szertartások és játékok többféle aspektusát, a fizikai és szellemi lét kontasztaizait. Széthullásukat vagy dialektikus rugalmasságukat, és mindezt a következtelenség színházának nevezi. Hősei szó szerint haldokolnak, a levestányér mellett, a kávéházi asztalkánál, a régi operettdíszletek raktárában, bárhol. Megfosztották őket, bennünket a haldoklás, a halál, az elföldelés (temetés lengyel módra) szertartásától. A világ, a színpad, amelyen játszanak-élnek, fertőzött és mérgezett (mindenütt legyek van-nak). A hősök ezért, a szerzővel egyetemben, nekiállnak össze-rakni, rendszerezni a világot. Rózewicz a színpad kapuiba oda-állítja a konvenciókat, az anyag, az intrikák, az érdekek és az idő Rendfenntartóit. Néha kajánul ütközteti az ellentéteket. És figyel a katasztrófát. Ezekből a dinamikus gyűrődésekből merít energiát. Megnyomorít. Szétver. Összeprésel. Felrobbant. El-áraszt... A színművek világa repedezik, széthullik, bimbózik, egy verssor köré tömörül, a fájdalomküszöb határát súrolja, fuldoklik a nevetéstől, és elszorul a toroka a nevetéstől, fintorog, el-takarja az arcát, magára halmozza a ruhákat, szavakat és a tér védelmező rétegeit. Szavakkal lélegzik.

Egyik-másik darab a „tenger csendjébe” süllyed, s a „szavak olyanok, mint a szigetek”. A telepitikus, a szavak nélküli megértés színháza volna az igazi színház. (Az első kísérletek 1977-ben, a Költő lakásán zajlottak.) Sok kimondatlan szó. „Az embernek azt kell tudnia, mit ne írjon meg, s nem azt, hogy mit írjon meg” - mondta egyszer egy magánbeszélgetés során.

Bőségesen szolgál szerzői utasításokkal, milyen legyen a színpad. Milyen tárgyak elengedhetetlenek a játékhoz. Rózewicz színészekre és kellékekre írja darabjait, s amiről már szó esett, arra a különös, ontológiailag nehezen megfejthető szobára-színpadra. Néhány tárgyat le is rajzol. Pontosan maga előtt látja őket. Darabjait beszélő emberekre és tárgyakra írja. Az emberek úgy használják a szavakat, mint a tárgyakat. Még a *Föld alá* című darabjában sem használ naturalista vagy egyéni, személyes nyelvezetet. Darabjaiban a nyelv mindig eszköz. Önmaga által cselekvő dolog. Ezért az a sok önállósuló, hallható hang... „mintha az éjszaka beszélne”..., „mintha a város beszélne...”, „mintha a nappal beszélne”. A tárgy nyelve lehet szó,

de néha grafikai jel vagy zene. A darabok személyekké válnak. A daraboknak tehát van „utolsó szavuk”:

Kartoték: „A Hős hallgat”

A Laokoón-csoport: „Mit tudom én?”

A szemtanúk: „A nagyvárosi láрма növekszik. Csönd.”

Neveléses öregúr: „...Máris hallgatók”

Epilógus-Prológus: * „Kapálózik kezével, lábával”

Spagetti és kard: „Hegedűszó”

Elment hazulról: „Ewa utánabámul, kinyílik a szája...”

Félbeszakított játék: „Először... másodszer... harmadszor...”

Kotlík az öregasszony: „A függöny elszakítja a színészeket a közönségtől, a nézőteret az előadástól!”

Négykézláb: „S két vállából szárnyak nőnek...”

Fehér házasság: „Készen vagyok... (leereszti a karját) ...én... a fivérére vagyok...”

Föld alá: „Csend, dalolnak az erdő madarai”

Az éhezőművész elmegy: „Köszönöm a türelmeteket és a kedvességeket, amelyre nem szolgáltam rá.....”

Ha Shakespeare darabjait olvassuk, a legszembeütőbb az átkok és áldások sokasága. Rózewicz darabjaiban a legfeltűnőbb a viccek, szójátékok, csúfolódások, bökversek, gonosz-kodó tréfálkozások sokasága. A valóságot a humor és a gúny hitelesíti. Lefokozódnak a magasröptű mítoszok. Mintha a kinevetés aktusával lehetne próbára tenni formálhatóságukat, átalakulási képességüket. A növekedési és szaporodási készségük erejét. Az öregasszony hirtelen szülni kezd. A bábu hasa megelevenedett egy fészekaljja egértől. A diktátor a mellékhe-lyiségben találta magát. A koszorús költő infantilizálódik. A Hős megtagadja a cselekvést. A szerető és a férj kísérletet nyúllá változik. A jó házból való úrilányok hálószobájába egy szirén költözik. Az éhezőművész nem érez éhséget.

Rózewicz darabjainak világa terebélyesedik. Több, mint ötszáz nyomtatott oldal. A Hős megsokszorozódott, benépesíti a Földet. Utazgat, vendéglőkbe, múzeumokba, temetőbe jár, látogatja a várromokat, a pályaudvarokat, a strandokat, az erdőket, házat épít, előadásra készül és a férj kísérletet teljesít, nyugdíjas, bevásárol, pincér, fodrász, ebédet főz, verset ír, semmit se csinál, részese a történelem, az etika, a művészet változásainak, fogyaszt, tanúskodik. Szemtanú. Ői. Szül. A kultúra és a biológia „túlno” rajta. Rajta kívüli. Ez az a két bomba, amely fenyegeti őt, és amely fölött nem tud úrrá lenni. Falánk és telhetetlen - és minimális fogyasztásra van itélve. Hiszékeny, és az éden ígéretével társadalmilag becsapott. Vagy mindent, vagy semmit. De meglehet, hogy csak rossz helyen van, vagy már képtelen tájékozódni az értékrendek között. Mindeneset-re a Hős boldogtalan, és bőkezűen osztogatja magának a

Tadeusz Rózewicz KARTOTÉK (Függelék)

A szobába belép egy fiú, cserkészegyenruhában. Hosszú haja van. Hol magas, hol mély hangon beszél. Mutál a hangja

GYERMEKKORI PAJTÁS Szia, Dzidek, alszol? Elfelejtetted, hogy ma gyónás van a ferenceseknél?

HŐS Még nem végeztem lelkiismeret-vizsgálatot.

GYERMEKKORI PAJTÁS Milyen bűneid vannak? Töpörtyűt et-tél pénteken? Te lüke. Azt mondják, Nanek úgy rázta a farkát, hogy elájult. Na, mássz ki az ágyból, ne lazsálg.

* A Kartoték (első megjelenés: 1960/ I. és II. felvonásának nem publikált jelenetei, amelyeket 1971-ben közölt az Odra című folyóirat. 1972 óta minden kiadásban a Kartotékfüggelék. A darab írásának időpontját - 1958-59 -figyelembe véve egyértelmű az utalás a magyarországi megtörténelmesekre - A ford.

részvétet, élve életét, iszkol a halál felé. Konokul kapaszkodik mindenbe. Mi az a „minden”?

„Walus leült a kunyhó elé, szétterített a földön egy papírdarabot, nekiállt, hogy összerakjon és bepakoljon »mindent«. Volt ott egy hosszú szárú, madzagos alsónadrág, gallér nélküli trikóing, madzagtekercs, kanál, egy csomag cigaretta, öt kockacukor papírban, darabka szalonna. Lehúzta a bakancsát, tiszta kapcát csavart a lábára, a régi kapcát belerakta a zsákba, a bakancsot befűzte egy madzaggal, amely szétszakadt a keze között...”

Mi az a semmi?

Minden darab megilletődöttséget hagy maga után. Nem akarom ezt másképp nevezni. Bevon bennünket a megilletődöttség kartotékrendszerébe. Abban a mondatban: „nem lesz titok”, egy másik, csaknem szimmetrikusan homályos mondat rejtőzött: „hallgatni fogok a titokról.” Rózewicz a tagadás aktusával, még akkor is, ha ő maga nem akarja, felidézi azt, ami nincs jelen. „Sűrű”, „homályos” darabjain keresztül, amelyek szabadulni akarnak a titoktól, átdereng az utópia, amely-nek a tagadásai ezek a darabok, a Harmónia és a Szépség utó-piája.

A Költő olykor közvetlenül fel akarja mutatni, meg akarja tesztíteni az eszményt. Ekkor mi vállaljuk magunkra a rombolók és a hitetlenek szerepét. Ekkor mi és hasonmásaink kezdünk gúnyolódni, leköpdösni, s észrevesszük a Szépségben a bomlás jeleit. Mintha képtelenek volnánk, mintha nekünk tilos volna...

Térjünk vissza még egyszer az elejére, kezdjük újra az előadást. A Kartotékban élők és halott-élők látogatják a Hőst. A Neveléses öregúrban a babák és bábuk valóban életre kelnek. A négykézláb járó zseni dagályos század eleji nyelven beszél, de az égbe száll Kochanowski dalának szárnyain. Ewa az *Elment hazulról*-ban lenyelte az időt és minden órát, ő maga vált idővé. Az öregasszony kivérezte magából a Szépséget. A verset. Walus sosem látja meg a waweli királysírokat, de sírja fölött erdei madár dalol.

Valóban, valóban, ezek a csodákkal teli darabok igazolásai az időnek, amelyekben élünk.

Valószínűtlenségükben elvarázsolódott a realizmus.

Varsó, 1980.

Részlet a Z powierzchni... (A felszínről...) című kötetből, Varsó, 1984.

A fordító megjegyzései:

* A Neveléses öregúrhoz írt prologus egy ideig önálló életet élt, a szerző később csatolta a darabhoz, epilógusként.

** A magyar fordítás az 1970-ben, a *Teatr niekonsekwencji* című kötetben megjelent szöveg alapján készült. Az idézett utolsó mondat a következő kiadások alkalmával többször módosult. Az 1988-as gyűjteményes kötetben már így szerepel: „Lehull a függöny, hirtelen félbeszakítja az előadást.”

*** E felsoroláshoz kívánczik még az 1982-ben publikált *Kelepecz*, amelynek az utolsó sora ez: „A »lekecske« közömbösen viseltetik Franz iránt; nem vesz részt az életében.”

HŐS (*nem emelkedik föl*) Hallottad, hogy ami szeretett Kupink Amerikában van?

GYERMEKKORI PAJTÁS A prefektus úr már nem tanít a sulinkban?

HŐS Nem. Ahogy kitört a háború, a mi kedves Kupink rögtön meglépett.

GYERMEKKORI PAJTÁS A háborúról én semmit sem tudok, harmincháromban meghaltam. Vízbe fúltam.

HŐS Akkor semmiről sem tudsz? Volt egy második világháború.

GYERMEKKORI PAJTÁS Meséld el, mi történt.

HŐS Ráérsz?

GYERMEKKORI PAJTÁS Két-három percem van.

HŐS Annyi elég is. Emlékszel a huzalgýrra? 1939. szeptember elsején, pénteken reggel oda zuhantak az első bombák.

Épp újságért mentem. Egy suhanc azt kiabálta: „Kitört a háború!” Egy másik seggbe rúgta: „Ne marhaskodj, te szarházi!” - de egy óra múlva a bombák romba döntötték a várost. Az ut-

cánkban kiégték a házak. Ezt követően még néhány évig tartott ez a dolog. Megszálltak bennünket. 1945 májusában véget ért a háború. Állítólag harminchárom millió ember pusztult el.

GYERMEKKORI PAJTÁS Veled mi történt?

HŐS Az, ami mindenkiel. Hol így volt, hol úgy.

GYERMEKKORI PAJTÁS Na, mi van, nem mész a ferencesekhez? Lelki gyakorlat lesz!

HŐS Magam sem tudom.

GYERMEKKORI PAJTÁS Holnap, mise után ugorj fel Kazikhoz.

HŐS Jó! Szia!

A Pajtás kimegy. A szobába belép egy nagyon kövér nő. Korosabb

KÖVÉR NŐ Meglesett engem. Szégyen-gyalázat. Ilyen fiatal és máris leleskedik.

HŐS Huszonhárom év telt el azóta, hogy megláttam magát a kádban, de látom, már kint van a vízből.

KÖVÉR NŐ *(sírni kezd, reszket, sírósan dűnnyög)* Elvitte a motorbiciklit, az ünneplő öltönyét, amit az esküvőnkre vettem neki, háromezer zloty készpénzt, és meglógott.

HŐS Ki lógott meg?

KÖVÉR NŐ A férjem. *(Sír)* Pedig egész életemben neki őriztettem magamat. Olyannak kapott meg engem, amilyennek anyuka megszült. És ez a fizetség mindenért! Loholt, mint kankutya a szuka után, Zakopanéba, ahhoz a nőhöz!

HŐS Olvasni szeretnék, ne zavarjon, kérem, nem látja, hogy olvasok? Megkérném, hogy üljön csendben. *(Hangosan, jól érthetően olvas)*

2.

Ugyanaz a szoba. Ugyanaz a Hős. Arcán sűrű, sötét borosta jelzi, hogy múlik az idő. A Hős egy széken ül. Arcát a kezébe temeti. Ingatja a fejét, és motyog valamit maga elé. Csak egy szót hallani

HŐS Isten... Isten... késsel... madarak... ne... nem... nem... félelmek... számár.

PINCÉR *(belép a szobába, megáll az asztalnál. Úgy viselkedik, mintha egy étteremben szolgálna fel)* Mit parancsol? HŐS *(főlemeli a fejét. A Pincér hátat fordít neki)* Étlapot!

A Pincér a vállán át átnyújtja az étlapot, a fogpiszkálójával kotorászik a fülében. Hős olvassa

Kaviár citrommal. Kaviar mit Zitrone.
Húsleves tojással. Fleischbrühe mit Eier.
Kacsapecsenyé. Entenbraten.
A salátán nincs olaj és ecet.

Pincér, fizetek. Kellner, zahlen.

PINCÉR Milyen jól beszél ön magyarul.

HŐS Beszélek egy kicsit.

PINCÉR Hogy tetszik önnek itt nálunk?

HŐS Budapest nagyon szép város. Gyönyörű a fekvése, ahogy átszeli a Duna...

PINCÉR *(egész idő alatt háttal áll a Hősnek)* Szolgálati úton? Mérnök?

HŐS Nem. Az igazat megvallva, egészen mással...

A helyiségen átvonul két lány, fürdőruhában. Az egyik fekete, a másikon fehér fürdőruha. Szatyrukban törülköző, szap-pan, könyv. Nevetgélnek

PINCÉR Sok csinos lány van minálunk.

HŐS Hova mennek?

PINCÉR Az étteremből át lehet menni az uszodába. Húsz lépés. Pompás úszómedence van ott. Látta már?

HŐS Csinos lányok.

PINCÉR Nem árulta el még, mi a foglalkozása. Mit csinál itt nálunk?

HŐS Tudja, olykor írogatok.

PINCÉR Újságíró.

HŐS Ne bosszantson. Mondtam: hébe-hóba írogatok az újságba, egyszer egy évben... Én...

PINCÉR Na, bátran!

HŐS *(hangjában kétségbeeséssel. Kiabál)* Költő vagyok, költő vagyok! *(Nevet)* Költő vagyok, költő vagyok, költő vagyok, költő... *(Sír)*

PINCÉR *(megfordul. Nézi a Hóst. Rámutat, és fennhangon mondja)* Ez az ember költő. Költő. Minden kiderült.

A szobába ismét belépnek a fürdőruhás lányok. Színes pokrócot terítenek a földre. Lefeküsznek napoznak. Rúgkapálnak, dudolásznak, vihognak.

A Hős addig nézi a lányokat, amíg él nem hallgatnak

HŐS Ha tudná, manapság milyen nehéz költőnek lenni.

PINCÉR És pincérnek.

HŐS Mi az ott, mi áll az ablak előtt?

PINCÉR Már megint mi jutott az eszébe?...

HŐS Azt hiszem, egy akasztófa.

PINCÉR Ugyan, dehogy. Körhinta, nem látja, hogy forog? Szól a zene.

HŐS De hiszen lógnak rajta.

PINCÉR Úgy van. Kényelmes ülőkékben függnek rajta az emberek.

HŐS Valóban.

PINCÉR Ön roppant kedves.

HŐS Rettenetesen elnehezültem, és kába lettem ettől a zabá-lástól.

PINCÉR Be kell vallanom, én is...

HŐS Tudom.

PINCÉR Én is írok verseket, és nem szégyenkezem emiatt.

3.

A Hős hallgat

FÉRFI Zászlós úr, nem ismer meg?

HŐS Nem.

FÉRFI A partizánosztagnak Varjúnak hívtak.

HŐS Jóember, hagyjon békén a múlttal.

FÉRFI Haragszik az emberekre?

HŐS Nem tudom, nincs kedvem pofázni. Itt a színházban szü-net nélkül pofáznom kell.

FÉRFI A zászlós úr engem már megölt.

HŐS Hagyjuk ezeket a régi történeteket.

FÉRFI Jól van na, megyek már. Nem akadna itt egy kortynyi snapsz?

HŐS A szekrénykében van egy üveg ital, poharakat is talál.

A Férfi tölt magának egy fél pohár vodkát. Felhajtja. Az ágyról elvesz egy piros almát

Göngyölt hering is volt, de megette az apám.

FÉRFI Ami igaz, igaz, a hering egészen más, mint az alma. Van apja?

HŐS Persze.

FÉRFI Most milyen pozíciót tölt be, zászlós úr? Biztosan valami magas rangja van.

HŐS A nemzeti operettszínház igazgatóhelyettesének helyet-tese vagyok.

FÉRFI Emlékszik, zászlós úr, amikor azt énekeltük, hogy...

(Énekel) „Mi nem, mi nem, mi nem mi nem félünk a némettől...”

* Az étlap az eredetiben is magyarul és németül van! -- A ford.

HŐS Ne haragudjon, kedves Varjú, nincs időm. Ezeket a dolgokat nekem ellenőriznem, rendszereznem, összegeznem kell, le kell vonnom a következtetéseket. Most nincs idő emlékezésekre.

FÉRFI Nem emlékszik már, zászlós úr, hogyan kaszabolt le engem?

HŐS Nincs időm emlékezni, jöjjön el szerdán. *(Lefekszik, a Titkár mölé)* Az a legcudarabb, hogy már nincs semmi elintéznivalóm. Nincs semmi komoly dolgom. Nemelegyszer beállok a sorba az ügyintéző ablaka elé, azután egy idő után kilépek a sorból, és megyek tovább. Teljesen mindegy, hogy a sor elején állok-e, vagy a sor végén. Minden elintéződött már. Persze, talpalhatnék előnyösebb lakásért vagy gépkocsijért, esetleg casablancai társasutazásért. Én már nem érzek ellenszenvet az emberek iránt.

Belép egy kedves, fiatal lány. Leül az asztalhoz. Újságot olvas. Cigarettrára gyújt. Kis idő múlva Hőshöz fordul

LÁNY Kérek egy kávét és egy képviselőfánkot.
HŐS Képviselőfánkot? A kisasszony képviselőfánkot kér. Képviselőfánk! Tudja-e, hogy mi a magány?

LÁNY Ebben az országban minden felszolgáló filozófus, és minden filozófus felszolgáló.

HŐS Mondja, hány éves?

LÁNY Tizenhat vagy tizennyolc tavaszt éltem meg.

Csengő szól

HŐS Észre sem veszi az embert? Nem látja, hogy itt, maga mellett haldoklik egy ember?

LÁNY Maga?

HŐS Igen, nem is a kisasszony. *(A fal felé fordul)*

Egy ideig csend van. A csend egy-két percig tarthat. Belép a Férfi. Borotvátlan. Sötét borosta borítja az arcát. Fején ellenzős sapka. Nadrágszára felgyűrve. Kezében fűzős cipő

FÉRFI Uram!

A Hős nem fordul meg, hallgat

Zászlós úr!

A Hős hallgat

Biztosan meggyűlölte az egész világot.

HŐS *(nem fordul el a faltól)* Varjú! Hogy vagy?

FÉRFI Lassacskán, zászlós úr. Lehúztam a cipőmet. Kár ezért a cipőért. Hogy rászédtek akkor engem, fiúk. Nem szép dolog ilyen tréfát űzni az emberrel.

Hős néhány jelenet alatt nem fordul meg. Akár a történet végéig így fekhét, arccal a fal felé fordulva

FÉRFI Elfáradtam. *(Leül a székre, cigarettrára gyújt)*

A szobába belép két hivatalnok. Az egyik ellenzős, ún. „micisapkában”, a másik kalapban. Mindketten hosszú átmeneti kabátot viselnek, kitömött vállakkal, a felöltők anyaga divatos halaszálkás szövet. Az egyik hivatalnok szabócentimétert húz elő a zsebéből. Letérdel a fal mellett. A centimétert a padlóra fekteti. Krétával vonalkákat húz. A krétavonalhoz megint odailleszti a mérő szalagot. A másik mögötte lépked, és jegyzet a noteszába

MICISAPKÁS HIVATALNÓK Három méter, negyvennyolc centiméter.

Kalapos *hivatalnok motyog az orra alatt, és jegyzet a noteszába*

(széltében-hosszában felméri a helyiséget) Hat méter és egy milliméter!

KALAPÓS HIVATALNÓK *(járás közben rátapos a felöltő szárnyára)* Hat méter és egy mikrométer.

MICISAPKÁS HIVATALNÓK *(feláll a földről)* Már csak a mennyezet van hátra!

A hivatalnokok tanakodnak. Összeadnak, szoroznak, osztanak. Kimennek

FÉRFI *(leteszi a cipőjét)* Zászlós úr, maga akkor állítólag a parabellumát tisztogatta. Nem tudta, hogy a fegyvere csőre van töltve?

HŐS Régi história. Mi a csudának kaparta elő, Varjú?

FÉRFI Aznap hagytam volna el az egységet. A szakács adott az útra egy kiló szalonnát meg egy negyedliter pálinkát. És maga hasba lött engem.

HŐS A pisztolyomat tisztogattam.

FÉRFI Maga tanult ember volt, de ostobább, mint én. Bár nekem csak hét osztályom volt. Maga azonban politikailag ostobább volt. Rászédtek.

HŐS A parancs az parancs...

FÉRFI Még most is ezeket az ostobaságokat hajtogatja... HŐS Hogyan magyarázzam meg magának? Felejsük el végre az egészet!

Belép egy finom, kecses, valószínűleg intelligens fiatal lány. Sportos öltözékben. Modern frizúrával. Táskájából jegyzetfüzetet és ceruzát vesz elő. A Férfi a csikket szívja, és bámulja a lányt

ÚJSÁGÍRÓNŐ Köszönöm, hogy nem utasított el.

HŐS Parancsoljon, Kérdezzen csak. Egyre azt hajtogatom...

ÚJSÁGÍRÓNŐ *(leül az ágyra)* Megmondaná, milyen volt az indulása? Miképp találkozott a műzsával?

HŐS Eléggé korán, mert már az iskolában rájöttem, hogy nem vagyok alkalmas semmire.

ÚJSÁGÍRÓNŐ Mondana valamit nekünk a gyermekkoráról?

HŐS Maga is elmeséli nekem a gyermekkorát?

ÚJSÁGÍRÓNŐ *(nevet)* Nem is tudom...

HŐS Mikor tudta meg, hogyan születik a gyerek? Hogy mi az a nemi aktus?

ÚJSÁGÍRÓNŐ Az előző rezsimben hittem a gólyamesében. Csak az enyhülés...

FÉRFI *(vihog)* A kisasszony biztosan azt hitte, hogy „az” csak pisilésre való.

ÚJSÁGÍRÓNŐ *(csak most vette észre a Férfit)* Bocsásson meg, nem vettem észre, hogy vendége van.

FÉRFI A zászlós úr tévedésből ölt meg engem. Az erdőben.

HŐS Minden zugból megalázottak és meggyilkoltak bújnak elő... De térrünk a tárgyra! Nézze, elmondok magának mindent. Többet mondok el, mint amennyire a riporthoz szükség van. Publikálja. Mindent közölhet. Nem beszélek a múltról, sem arról, mit szeretnék a jövőben. Ez tulajdonképpen nem is létezik. Az a legfontosabb, ami e pillanatban történik velem. Ebben az esetben az én személyem érdekli magát, igaz?

ÚJSÁGÍRÓNŐ Természetesen, az interjú szempontjából a maga személye a legfontosabb, hiszen magával készítem ezt az interjút.

HŐS Na, ha valóban rólam akar kérdezni, akkor az igazat mondom... Elmondom, hogy mit érzek, mit gondolok. Hogy mi történik velem. Látja, kisasszony, én fekszem.

A Férfi csóválja a fejét, és nevet

ÚJSÁGÍRÓNŐ Beszéljen, hallgatom.

HŐS Jegyezze.

A szobába belép a Fiatalember. Körülnéz. Észreveszi a fal felé fordult Hőst

FIATALEMBER Szervusz, öregem. Elmondok neked egy sztorit, meghalsz a röhögéstől. Várj, inkább felolvasom.

Különbön is... Ide figyelj, volna egy apró kérésem...

HŐS Na, ki veled!

FIATALEMBER Adj kölcsön száz zlotyt, a jövő héten megadom.

HŐS (a fal felé fordul) Ott van az asztalon a tárcám, vegyél ki belőle száz zlotyt.

FIATALEMBER Bocsánatot kérek. Jaj, borzasztóan resteltem.

Tévedés történt. Azt hittem, hogy Ryszardnál vagyok. Ne haragudjon. Eltévesztettem a házszámot. (Nevet) Tudja kérem, hülye helyzetben vagyok, az anyósom szeretne elutazni a lányához, és megígértem neki, hogy fizetem az útiköltségét. Csakhogy elseje előtt... Nagyon kérem, ne haragudjon...

(Kivesz a tárcából száz zlotyt, és kimegy. Visszajön, rábámul az Újságírónőre, és azt motyogja maga elé:

„Micsoda lábak, micsoda mellek!”, és kimegy)

HŐS (az Újságírónőnek) Látja, túl primitív vagyok. Abból adódik minden félreértés köztem és a világ között, hogy primitív vagyok, és komolyan akarom venni az életet. Ilyen voltam, de most már nem tudom, milyen vagyok. Úgy, mint az emberek többsége. Azok a legrosszabbak, akik ezen törik a fejüket. Átkozott pofázás, bárha az emberiség velem együtt örökre befogná a hatalmas pofáját. Ha csak egy napra elnémulna az a kétmilliárdnyi ember, akkor minden visszanyerné a fényét. Sokkal rosszabb a helyzet a szavakkal, mintsem gondolnánk. Tudja, a nyelv meghazudtolja a gondolatokat. Engedje meg, hogy egy határainkon túli írót, filozófust idézzek. A miénk olyan nyakatekert és bölcsen értekeznek a hetilapokban, azaz természetesen olyan ostobán és bonyolultan, hogy képtelenség őket idézni. Figyelem, idézet: „Mekkora szakadék tátong az impresszió és az expresszió között! Ez a sors ironiája: shakespeare-i érzelmeket táplálunk, de ezekről egy autókereskedő, egy kamasz vagy egy középiskolai tanár nyelvén szólnunk...” Idézet vége.

FIATALEMBER (ismét belép a szobába. Kalapban az asztalhoz telepszik) Elüldögélek itt egy kicsit. Fáradt vagyok. (Fejét a tenyerébe hajtja) Tudják, itta bensőmben nincs semmi. Egy kis harag. Dühös vagyok Wacekra, mert tegnap azt mondta a személyzetnek, hogy örököltem a nagynénemtől. A hülye Wacek nem tudta, hogy úgy kellett kölcsönkérnem, hogy koszorút vihessek a temetésére. De miféle koszorút... Papírvirágokból. Minek beszéltem volna erről a hivatalban. A nagynéném hátrahagyott néhány papírbankót II. Miklós orosz cári idejéből. És ez a Wacek állítólag a legjobb barátom. Hülye. Mi köze a családi ügyeimhez? A nagybátyám egyébként nem is volt a cári gárda ezredese, hanem csak adótitkár. Magyarazzak el neki mindent részletesen? Azén szenvedésem mit sem számít... Nézzék, milyen a kezem, az ujjaim!

HŐS (hatalmasat ásít) Na, mindjárt előhozakodik a mártíromságával.

FÉRFI Micsodával, zászlós úr?

HŐS Elkezd locsogni a szenvedéseiről, az átélt gyötrelmekről...

FÉRFI Nem is tudtam, hogy azt így nevezik, hogyan is? mártíromság?

HŐS Mártíromság, vértanúság... Érti már, Sirály?

FÉRFI Nekem Varjú volt a fedőnevem.

ÚJSÁGÍRÓNŐ Bocsánatot kérek, szeretnék... Mondja kérem, merre van itt a fürdőszoba? A mellékhelyiség.

HŐS Én az éjjelibe végzem a dolgomat.

ÚJSÁGÍRÓNŐ (vihog) Na de ilyet! Hallja...

HŐS Szarevő vagyok.

FÉRFI A zászlós úr semmit sem változott. Mindig valami huncutságon jár az esze.

ÚJSÁGÍRÓNŐ Ne haragudjon, de mennem kell. Fontos megbeszélésem van.

FIATALEMBER Egy pillanat. Az udvariasság elemi szabályai szerint meg kell hallgatnunk - még ha fél füllel is - azt, aki a szenvedéseiről akar beszélni.

HŐS Elszaporodtak az efféle kellemetlen alakok, akik a nyavalyákkal traktálják az embert. Nem veszi észre, hogy a kisasszony valami érdekességet szeretne hallani, valami pikáns dolgot, amit feltálalhat a nevezetes képes hetilapja olvasói-nak?... Az alkotóműhely titkairól. Igen bonyolult kérdések ezek. Nehezen meghatározhatók. Ami engem illet, az egy-szerű emberek iránti szeretet volta munkám hajtóereje. Fel-emelni őket, megnevesíteni őket a könnyek vagy a nevetés által. Leküzdeni a magányosságukat.

FÉRFI Azt hiszem, maga nagyobb szemét, mint én, hogy van mersze felemelni az egyszerű embert. Jár a szája, de be van gyulladva. Ne haragudjon rám, zászlós úr, ismerek én magánál sokkal rosszabbat is. Az egyik a rádióban szokott szövegegni, meg írogat is. Régebben Zsdanovra hivatkozott az értekezéseiben, most meg Pipczynska kisasszonyt és Janek Kiziort idézi. Beszart a rémülettől, és azt hajtogatta, hogy leküzölte a kispolgári tudatát és beidegződéseit. Zászlós úr, ne emlegesse az egyszerű embereket és az olvasók tömegeit. Hazánkban nincsenek már egyszerű emberek.

HŐS Köszönöm, Varjú. De értse meg: hosszú évek óta olyan emberek között forgolódom...

FÉRFI Büntetésből, zászlós úr, ez a maga büntetése.

HŐS Jöjjön ide, Varjú, nyújtsa a kezét!

Varjú feláll, odalép az ágyhoz, megcsókolja a Hős kezét

FIATALEMBER Szóval ez már senkit sem érdekel. Rám parancsoltak, hogy a kesztyűs kezemet dugjam a satuba. Azután a satut elkezdtek csavarni...

FÉRFI (legyint) Nyugalom. Mindenkinek kijutott a szenvedésből. Aki pedig eddig nem szenvedett, az majd ezután fog szenvedni. Ez a dolgok rendje. Aki nem szenvedett, az aljas gazember. Még az olyanok is szenvedtek, mint például Kim Novak, vagy majd szenvedni fognak. Csak a régi-régi idők-ben éltek szerencsések a szerencsétlenek mellett. Manapság mindenkinek szenvednie kell. Mindenkinek egyformán.

ÚJSÁGÍRÓNŐ Vannak szerencsés országok...

FÉRFI A hölgy az újságtól ne fecsegen itt mindenféle baromságot.

A Fiatalember kimegy

HŐS Az egész úrt, korunk emberiségének minden rémületét itt hordom a hasamban. Azt hiszik elbírija ezt egy normális ember gyomra? Nem, én ettől hasmenést kapok. Kierkegaard esetében a dolog pofon egyszerű volt. Atyja, az öreg Kierkegaard, a tudatlan juttlandi paraszt, folyvást a pokollal rémisztgette a fiát. Az a vén hülye tönkretette a fia ifjúságát. Nem csoda, hogy később Kierkegaard fájdalommal emlegette az ifjúságát, amelyet sosem élt meg. Azután pedig Regina Olsen tette szerencsétlenné. Ha akkor valami jolelkü lánnyal akad össze, minden másképp alakult volna. Lefeküdtek volna egymással. Csakhogy a filozófuson kegyetlenül gúnyolódtak a Kalózban. Tönkrement az élete. Regina Olsen miatt.

ÚJSÁGÍRÓNŐ (levetkőzik) Bebújok az ágyba, nagyon fáradt vagyok. (Levetkőzve lefekszik az ágyra, betakarózik. Hamarosan el is alszik)

HŐS (felkel, mászkál a szobában) Varjú, maga azt kérte, hogy beszéljek Párizsról. Nézze, Varjú, Párizsról bajos egy-két mondattal beszámolni. Nagy es szép város. A négerek elegánsan felöltözve járnak. Feketék. De a nyelvük rózsaszín. A nyelvük és a tenyerük.

FÉRFI Akkor én most megyek, zászlós úr. Ezek szerint itt nálunk már lezajlott a forradalom?

HŐS Úgy van, Varjú, győztél.

FÉRFI Ezek szerint az a kisasszonyka, aki itt alszik, meg a fiatalember, aki kölcsönkért száz zlotyt, ők már új emberek? Szocialista emberek.

HŐS Ez bonyolult kérdés.

FÉRFI A zászlós úr mindig szeret kitérni a bonyolult kérdések elől.

HŐS Tulajdonképpen nem tudom, mit csináljak a továbbiakban. Aki él, annak be kell szállnia a játékba.

A szobába belép egy öregember, avított kalapban és avított fekete, de tiszta öltönyben. Hosszú bajusza van

Bácsikám!

NAGYBÁCSI Zarándokcsoporttal jártam Czestochowában, és gondoltam, benézek hozzád útközben. Na, mi újság, fiatalúr?

HŐS Üljön le, bácsikám. Biztosan fáj a lába. Hiszen több mint száz kilométert tett meg. Üljön le, bácsikám. Jól tette, hogy meglátogatott. Azonnal hozok egy lavór vizet a lábának. *(Előhúz az ágy alól egy lavórt, vizet önt bele. Igazi vizet igazi lavórba, igazi korsóból, amely az asztalon áll.)* Tessék, bácsikám, parancsoljon, bácsikám... máris, bácsikám...

NAGYBÁCSI Köszönöm, gyermekem. *(Lehúzza a zokniját, és a lábát a vízbe dugja. Az egész párbeszéd alatt áztatja a lábát)*

HŐS Tudja, bácsikám, akartam írni bácsikámnak, de Isia azt mondta, hogy bácsikám beteg, ezért azt hittem, hogy bácsikám meghalt. *(Kezét az öregember vállára teszi)* Rettentően örülök, hogy láthatom bácsikámat.

NAGYBÁCSI Nem nagy öröm a magamfajta vénség látványa! Nincs minek örülni.

HŐS A bácsikám valódi. És a kalapja is valódi! *(Leveszi a Nagybácsi fejéről a kalapot, és az asztalra teszi)* És a bajusza is valódi. A szíve is valódi, a gondolatai is valódiak. Bácsikám tetőtől talpig valódi. Még a fűzős cipője is valódi. A szavai is valódiak. A zoknijja is valódi. *(Egyre fokozódó lelkesedéssel mondja mindezt)*

NAGYBÁCSI És te, Dzidek?

HŐS Én, bácsikám? Figyeljen ide, bácsikám. Lehet, hogy ez némi magyarázatul szolgálhat bácsikámnak.

A szobába belép az Öreg Bányász. Lámpáját az asztalra helyezi. A Hőst meglepi az Öreg Bányász megjelenése, úgy tesz, mintha nem látná. Kizárólag a Nagybácsihoz beszél. Sokat beszél, de valószínűleg nem azt mondja, amit mondani akart

Üljön le, bácsikám! Majdnem elfelejtettem! Van itthon egy kis üveg vodkám. Áztassa csak a lábát, bácsikám, víz az van bőven. Érezze magát otthon abban a lavórban, bácsikám. Mindenből elegendem van már. Bácsikámnak fogalma sincs. Bácsikám semmit sem tud...

ÖREG BÁNYÁSZ *(a Nagybácsihoz fordul)* Ne hallgasson erre a csalóra.

NAGYBÁCSI Hagyja őt békén. Megszenvedte a magáét a fiú. Ide figyelj, Dzidek, jobban tennéd, ha lefeküdnél, és aludnál egyet. Ha kialszod magad, sok dolgot megérsz. Feküdj le.

HŐS *(szóttanul lefekszik az ágyra. Fejére borítja a zakóját. Talán el is alszik)* Beszéljen, jóember.

ÖREG BÁNYÁSZ Odalent, a bánya mélyén talákoztam az unokaöccsével. 1951 nyarán volt ez, vagy 1950 őszén. Ez a fiatalember felkeresett bennünket, azután később arról számolt be, miféle tűzijátékokat, színes fényjátékokat meg görögtüzeket látott a víg kedvű város felett, hát persze ez igaz is volt. Valóban rendeztek ilyen tűzijátékokat. Csakhogy ő járt lent a bányában is. Leszálltak hozzánk egy szakszervezetis nőcskével. Én akkora tartópilléreket húzkodtam éppen a régi vá-

gatból, mert még annyira elkorhadtak. Négykézláb kúszva kellett kivonszolni azokat a cölöpöket. Ezek meg odajöttek, és azt kérdezik: „Hogy megy a sora, János bácsi?” Én egy szóval sem válaszoltam. Megfordultam, és a rongyos gatyámra böktem.* Aztán folytattam a munkámat. Az a kölyöklány sebtében magyarázni kezdett valamit, nagyon kapkodva be-szélt, biztosan begyulladt. A fiatalember elmosolyodott, és felkiáltott: „Jó szerencsét!” Azzal továbbmentek.

NAGYBÁCSI Azt mondja, hogy elmosolyodott?

ÖREG BÁNYÁSZ Úgy van.

NAGYBÁCSI Derék dolog volt tőle.

ÖREG BÁNYÁSZ *(zsebéből két karácsonyi csillagszórót húz elő, meggyújtja őket. Mind a két kezében egy-egy csillagszórót tart. A csillagszórók tövig égnek)* Arról számolt be, ami csillogott. Akár egy gyermek vagy egy szarka, azt vette észre. *(Megfordul, mutatja Nagybácsinak rongyos fenékű nadrágját, a nadrág másik felén folt éktelenkedik)* Erről nem számolt be.

NAGYBÁCSI Ne gyerekeskedjen! Jól tudja, hogyan volt akkoriban. Maga csak kötözködni tud. Azt már elfelejtette, milyen lelkesen tapsolt? Dagadtra tapsolta a tenyerét. Tapsolt vagy nem tapsolt?

ÖREG BÁNYÁSZ Tapsoltam. Mert félttem.

NAGYBÁCSI *(cigarettaival kínálja az öreget)* Gyűjtsunk rá.

ÖREG BÁNYÁSZ *(némán szívja a cigarettaét. Legyint)* Hadd aludjon... Fiatal még, tapasztalatlan.

*Kimegy. A szoba üres. Később különböző emberek mennek át rajta. Mintha az utcán közlekednének. Bejönnek az egyik ajtón, kimennek a másikon. Ráérősen vagy fűrgén lépkednek. Aktatáskát, szatyrot, táskát visznek. Nevetnek, hallgatnak vagy beszélgetnek. Közöttük lehetnek *(de nem feltétlenül)* olyanok is, akik szerepeltek már a darabban. Három járókelő ott marad a szobában. Egy középkorú nő, egy középkorú férfi és egy kisportolt *(körülbelül húszéves)* fiatalember*

NŐ Mennyi önteltség van ebben az emberben! Be nem áll a szája, egyfolytában fecseg. Kényszerű érez, hogy magyarázkodjon, elszámoljon. Kinek van ideje végighallgatni? Mintha rajta kívül más nem is volna a világon. Fontos dolgok! Azt mondja, ezek fontos dolgok. Nekem nem fontosak.

FIÚ Üres duma.

FÉRFI Ha mindenki el akarná mondani az élete történetét... Elvégre az embereknek csak egy meghatározott mennyiségű életmodell áll rendelkezésükre.

Az Újságíró, aki eddig aludt, félredobja a takarót. Felül az ágyban. A Nő átöleli. Megcsókolják egymást

NŐ Képzeld, drágám, japánuijas ruha pepita gyapjúszövetből. Beillesztett nyakrész, előlről hátrafutó, hosszúkás reverrel. Enyhén bővülő szoknya. A felső részhez hosszú, fehér pikémellény, állógallérral és szalagcsokorral. A szoknyán elől mély szembehől. Varrás a hát egész hosszában. Elöl ferdén bevágott zsebek, patnikkal. Gombos mandzsetta és kihajtott gallér, fehér pikéből. A szoknyán hátul egy hó.

ÚJSÁGÍRÓNŐ *(a száját rúszozza)* Drágám, ez 1954-ben volt divat! *(Előveszi a jegyzetömbjét, egy alkalmasint arra járó férőhöz fordul)* Mondana valamit az olvasmányairól? *(Kacéran rámosolyog a férfira)* Valószínűleg az a bizonyos legújabb költészet érdekli... Hogyan is mondta az a nevezetes, kitüntetett nagyság Párizsban? „Az emberek: trágyában csúszó-mászó állatsereglet. Én az autókba vagyok szerelmes.”

Ötpercenként - tekintet nélkül a jelenetre, a drámai szituációra - bejön egy visszataszító némbor, egy középkorú városi nő, és ingerülten mondja: „Wacus, összepiszkítottad a kezeckédet. Koszos lett a nadrágod. Ülj szépen a napocskára. Ne gyötörd a nagymamát. Piszkos a kezed!”

* Autentikus történet, az író bányai élménye az ötvenes évek elejéről, amikor ösztöndíjasként tartózkodott Magyarországon - A ford.

TEMETÉS LENGYEL MÓDRA

Tragikus bohózat

Szereplők

KONFERANSZIÉ

RIPORTERNŐ

SZERZŐ

I. FÉRFI

II. FÉRFI

I. ŐR

II. ŐR

ÁTDOLGOZÓ - bábaasszony

RECENZENS

FECSEGŐ

BIZSU - Kowalski szeretője

TÜZOLTÓ

KOWALSKI - a szögesdrótygár igazgatója

KOWALSKINÉ - a felesége

KITOSZ Kowalskiné szeretője, Kowalski helyettese és utódja

ÜGYVEZETŐ

TITKÁR

KAPUCINUS ATYA

STATISZTÁK

Prológus

A Konferanszié a függöny előtt áll, arccal a függöny felé fordulva beszél

KONFERANSZIÉ Színházunkban olyan feltételeket teremtünk, amelyek százszázalékos biztonságot nyújtanak a nézőknek és a kritikusoknak. A vízzel hűtött vasfüggöny megakadályozza, hogy a színpadról továbbterjedjen a tűz, nagyobb tűz különben sem valószínű, mert a színház rendelkezésére álló berendezések nemcsak a tüzet, de mára füstöt is azonnal jelzik. A mai gyakorlatok során meggyőződhetünk róla, szabályszerűen állítottuk-e össze a színház repertoár-ellenes Védelmi tervezetét. Nyugodtan alhatnak kérem.

A Konferansziéhez odalép a rádió- és tévériporternő, kezében egy mikrofonhoz hasonló valamit tart, amellyel önfeledten játszadozik

KONFERANSZIÉ A függönyről kérdezett? A függöny nyolc tonnát nyom, ez Európa legsúlyosabb függőnye. *(Cinkosan rákacsint a harmadik sorban ülő kritikusra)*

RIPORTERNŐ És mi van a függöny mögött?

KONFERANSZIÉ Az meglepetés!

RIPORTERNŐ Mégis, ha volna szíves legalább egy kis darabon feljebb emelni...

KONFERANSZIÉ Megsúgom önnek, ez a függöny azelőtt többször is elakadt, képtelenek voltunk fölhúzni. Azután az újító brigádunk a parókakészítő műhelyben szerkesztett egy kézi emelőt, ez nagyon megbízhatóan működik. A színpad nagysága megegyezik az óvárosi piactér nagyságával, de szélében és fölfelé még bővíthető.

Trombiták szólnak. Ugyanebben a pillanatban méltóságteljesen fölemelkedik a vasfüggöny, és az egybegyűlteket szeme elé tárul az alul ezüstbojtokkal és -rojtokkal díszített, súlyos, fekete atlaszszelyem függöny, ez a káprázatos műretek a gyászhuszárok öltözékének komor méltóságát juttatja eszünkbe. A Konferanszié intésére kettényílik a függöny, és előbukkan a következő, a „wagneri” függöny

Nem tévesztve szem elől a régi klasszikus elemeket, kényes ízlésű közönségünknek egy valóságos ékszerdobozt nyújtunk át, ebben az ékszerdobozban egy ide illő, stílusos repertoárt mutatunk majd be... Elsőként a *Jancsi* és *Juliska* szín-padi átdolgozását... de nem erről akartam beszélni... teljes felelősséggel állíthatom, hogy a svájci klímaberendezés segítségével az évszaktól függetlenül mindig ugyanolyan klíma biztosítható ebben az ékszerdobozban, nekünk mindegy, hogy esik vagy fúj, fagy-e vagy olvad... véleményünk szerint a pazarul kivitelezett svéd, görög és német berendezések fokozni fogják fodrásaink alkotókedvét. Az oldalsó járások egy szempillantás alatt betolhatóa nagyszínpadra, és azt is tudnia kell, hölgyem, hogy ezek legnagyobb oldalsó járások, amilyeneket színház számára valaha is építettek. Mind-ezek a berendezések lehetővé teszik, hogy például a *Jancsi* és *Juliskában* nemcsak az erdő de a gigantikus mézeskalács kunyhó is egy másodperc alatt a föld alá süllyeszthető. Természetesen a kunyhóba is a legmodernebb svájci és toruni gépeket szerelik be.

RIPORTERNŐ Csodálatos! Csodálatos! Mondana valamit az operethősök és a mézeskalács kunyhó méreteiről?

KONFERANSZIÉ Ez tűzrendészeti titok, mindenesetre a kunyhó száz méter magas lesz, e körülmények miatt kénytelenek voltunk Jancsi és Juliska testméreteit arányosan kisebbre venni...

RIPORTERNŐ Most, e pillanatban van már valami a színpadon?

KONFERANSZIÉ Igen, a kunyhó mozgatható kemencéje, amelyet a díszlettervezőnk egy eredeti lengyel parasztszékreny mintájára épített meg... de ez még semmi... a négyszázhetven tonnás szerkezet segítségével a kemence bármely irányban elmozdítható, ez a berendezés arra is alkalmas, hogy az előadások szünetében vendégeinknek kávéfőzünk vele. Na de csak jártatom itt a számat, ahogy mondani szokás, és a wagneri függöny még mindig nem ment föl.

Trombitaszó. A wagneri függöny két szárnya széthúzódik, egy-szerű fafüggöny táru a nézők szeme elé, a krakkói betlehemes csűrök stílusában. A krakkói legények és a gurálok fejszéikkel szétverik a fafüggönnyt. A Riporternő lejön a színpadról

I. KÉP

Egy asztal áll a színpadon. Az asztalnál Kowalski ül. Kowalski előtt tojástartóban egy tojás. Jobbról és balról egy-egy őr áll, mind a ketten háttal Kowalskinak. Kowalski gyufaszállal piszkálja a fogait.

A Konferanszié félrehúzódva áll. Az egyik őrhez odalép egy elegánsan öltözött férfi, valamit mond az őrnek, papirokat mutat. Az I. őr részleteket olvas föl különböző színikritikákból.

I. ŐR Schlagt ihn tot, den Hund.

II. ŐR Megörültél.

I. ŐR Er ist ein Rezensent!

II. ŐR Megörültél!

I. ŐR Ezt Goethe mondta...

II. ŐR Goethe túlzott. I. ŐR

Schlagt ihn tot, den Hund!

A Recenzens menekül, ideges fiatal nő lép a színpadra, egyenesen Kowalski felé tart, az őr széttárt karjaiba esik

NŐ (kiabál) Engedjenek be! Engedjenek be! Nagyon kérem, engedjenek oda hozzám, látni akarom őt.

I. ŐR Nyugodjon meg, kérem. Miről van szó?

NŐ Kowalski szeretője vagyok.

I. ŐR Neve, foglalkozása, munkahelye, nemzetisége, családi állapota, anyja neve, apja neve...

II. ŐR Nationalité: actuelle? L'origine? Situation de famille? Domicile habituel?

NŐ A szeretője! Könyörgök...

I. ŐR (a II. Őrhöz fordulva) Kowalski szeretője, rajta van a felszólalók listáján.

II. ŐR Most nem engedhetjük be, csak a második felvonásban kerül magára sor.

I. ŐR (a Nőhöz) Sajnos, hölgyem, ki kell várnia a második felvonást, Kowalski mosta fogát piszkálja, várja a reggelijét, most még nem lehet belevonni őt a drámába.

NŐ Belepusztulok, Staszek! Staszek! Én vagyok az, a te Bizsud!

I. ŐR Nagyon sajnálom! Kowalski úr először elfogyasztja a reggelijét, azután telefonon felhívja Kitosz igazgatót. Ha magácskára kerül a sor, senki sem fogja feltartóztatni. Tudjuk, hogy a dráma egyik szereplője, meg is kapja majd a belépő-céduláját.

A Nő letérdel. Magasra emelt karokkal térdel. Az Őrök fölemelik őt, és kivonszolják a színpadról, azután visszatérnek a helyükre. Lehull a függöny. Fölemelkedik a függöny.

Kowalski az asztalnál ül, és a fogát piszkálja. A színpadra beszalad a bábaasszony, a Klasszikusok Átdolgozója és színpadra alkalmazója, félrelöki az Őrket, és Kowalskihoz ront. Megragadja a kezét

ÁTDOLGOZÓ Kowalski úr! A Szerzői Jogvédő Hivatalban lefoglaltam Assisi Szent Ferenc Virágoskertjét, az enyém az elsőbbség. Itt hordom a szívem fölött. (Kígombolja a ruháját, és elővesz egy kézirattekercset)

KOWALSKI Mit keres itt, néni? Ez egy szögesdrótygár!

ÁTDOLGOZÓ (kötényével törölgeti a könnyeit) Magának én nem vagyok néni! Ezt jól jegyezze meg a direktor úr. Magának még a takony lógott az orrából, amikor én már fasírtgombócot készítettem a báró úrnak... amikor épp nincs gyerek-szülés, valami mellékessel pótolom a jövedelmemet... ezzel-azzal, hímezésekkel, slágerekkel... Ó, jaj, ó, jaj! (Siránkozik) Hogy én mit kínlódtam éjszakákon át azzal a szöveggel, ez meg itt fogja, ami a keze ügyébe esik...

KOWALSKI Asszonyosság, türtőztesse magát!

ÁTDOLGOZÓ Elmegyek a Legfőbb Igazságtevőhöz, kiharcolom az igazságot! Nem segít itt más, Visinszkijt kell az ilyeneknek a nyakára küldeni!

KOWALSKI Legyen szíves, ne fenyegetsen engem a bíborossal.

ÁTDOLGOZÓ Nem a bíborosra gondoltam, hanem a Legfőbb Ügyészre!

II. ŐR (odamegy a nőhöz, megfogja a karját) Nyugodjon meg. Senki sem akarja elorozni az ötletét, nem akarja megrövidíteni, ott van még magának Proust összes műve, Keresztelő Szent János, Aiszkhülosz meg Reymont Parasztokja. Dolgozza át színpadra Gorgonowa perét!

Az Őr kivezeti a nőt a színpadról

KONFERANSZIÉ Tisztelt hölgyeim és uraim, megbetegedett a színészünk, ezért kénytelenek vagyunk lemondani az előadást. A Jancsi és Juliska helyett kiváló művésznőnk egy monodrámát mutat be.

A színpadra méltóságteljes léptekkel, a görög ápolónő öltözékében bevonul a Színésznő. Fején fekete-vörös amfora, karját kinyújtva szavalni kezd

SZÍNÉSZNŐ És újra csend honol... Halk, puha, langy boldogság. Andalító mámor, mely a lenge arannyal átszőtt, mélykék árnyon ringott...

Reccsenés, pokol, ezernyi kirobbanó gejzír.

Fejemben tébolyult vitustánc tombolt, s mintha idegen erő ragadott volna föl hirtelen, talpra szöktem, és görcsösen kifeszülve álltam. (Eljátssza a testével) S az a gondolat halászni kezdett, kivetette horgait a zavaros tóba, és oly hosszan csalogatott, míg egy másik gondolat fenn nem akadt a horgon. És a két gondolat egyre jobban közelített egymáshoz, átfon-

va egyik a másikat lekuporodtak, mint a felfelé tekerő, farkukra támaszkodó kígyók, egyre magasabba ágaskodtak, összefonódva, hátraszegett fejjel, hosszan meredtek egymásra, hosszan és áthatóan, majd halkan egymásra nevettek... (Nem bírja tovább elviselni az érzelmi feszültséget, leül az umára, és a két keze közé fogja a fejét)

EGY HANG A NÉZŐTÉRRŐL Szaladjanak a mentőkért! Uram, telefonáljon a mentőknek! Embereeeeek! Embereeeeek! Hát nem látják, hogy ez az asszony vajúdik?!

KONFERANSZIÉ (önuralommal) Kérem, őrizték meg a nyugalmukat és hidegvérüket. Nincs szükségünk sem mentők-re, sem tűzoltókra. Színházunk korszerű, automatizált szülészeti klinikával rendelkezik, ahol kiváló szülések és nőgyógyászok teljesítenek szolgálatot. A koraszülöttek számára albán inkubátorokat szereztünk be. Előadás után megtekinthetik egészségügyi felszereléseinket. Nőgyógyászaink, sebészeink, gégészeink, szemészeink, urológusaink, reumaszakorvosaink, bőr- és nemigyógyászaink huszonnégy órás ügyeletet tartanak az előcsarnokban...

A színpadra beszalad a Tűzoltó, teljes menettfelszerelésben. Megáll a Konferanszié előtt, nyitott szájjal kapkodja a levegőt, mellkasán feltépi az egyenruhát

TŰZOLTÓ Lent valami mozgolódás van, engedély nélkül be-féskelték magukat oda a fiatalok...

KONFERANSZIÉ Mi az, hogy lent, miféle fiatalok?

TŰZOLTÓ A föld alatt. Tüntetnek, rongálják a szennyvízcsatornákat, a vezetékeket, a központi fűtőberendezést, fenyegetőznek, hogy megteremtik a „szörnyű színházat”. Aszongyák, hogy: l'art c'est de la merde!

KONFERANSZIÉ Maga ivott! Leheljen rám!

TŰZOLTÓ Fenyegetőznek, hogy a csillagot elevenen elfűrészelik!

KONFERANSZIÉ Leheljen rám!

TŰZOLTÓ Éjjelente futóárkot ásnak, ami egészen a Burgtheaterig ér! Igazgató úr, tapassza a fülét a földre... na! Hallhatja, hogy ásnak, meg két szereposztásban játszanak! (Letérdel, fülét a földre tapasztja)

KONFERANSZIÉ (legyint, a közönség felé fordulva beszél.) Kérem, őrizték meg a nyugalmukat! Belgyógyászaink, ideggyógyászaink és kardiológusaink a teraszon rendelkeznek. Az alagsorban is vannak rendelőink, csinosan berendezett szexológiai tanácsadónk, valamint egy fogászati kezelőnk. Nézőink itt helyi érzéstelenítéssel húzathatnak. A koncert szünetében a neves cukrászcég termékeivel kínáljuk önöket, az úszómedence és a tenispályák a szolárium mellett, a teraszon található, ahonnan pompás kilátás nyílik az emlékműre.

TŰZOLTÓ (még mindig térdepelve) Fredro vígjátékait játsszák! Füleljenek csak, kihallatszanak a párbeszédnek a Szűzi fogadalmakból!

Valamennyien elhagyják a színpadot, csak az Őrök és Kowalski marad ott, aki elkezdli enni a tojást

II. KÉP

Három tompított fényű piros lámpa. Egy fehérén világító lámpa Kowalski feje fölött, aki az asztalnál ül. Az Őrök különböző testhelyzetekben hevernek, alszanak. Kopogtatnak. Bizsu jelenik meg a színen. Kowalski kérdően pillant rá

BIZSU Egy úr... Causeur... szeretne Kowalski úrral beszélni...

KOWALSKI Kicsoda?

BIZSU Causeur... Egy román... romániai... Roumain...

KOWALSKI Bejelentkezett.

BIZSU Elragadó, szellemes csevegő!

KOWALSKI Hogy néz ki? BIZSU

Bien cuit, roux... KOWALSKI

Közelebbi adatokat...

BIZSU Részt vett a mozgalomban.

KOWALSKI Mouvement?

BIZSU Mouvement d'une rue.

KOWALSKI Az ellenállásban?

BIZSU Circulation des voitures.

KOWALSKI Kéretem!

RECENZENS (*beszálad, megrázza az alvó őrt*) Alszol, te gazember, s eközben ő Ionesco hatása alatt pofázik!

I. Őr hadonászik, mintha legyet hessegetne

Kelj föl, te gazember. Kowalski két marokkal merít abból a románból, te meg alszol!

I. ŐR (álmosan) Simultanément...

II. ŐR Schlagt ihn tot, den Hund!

I. ŐR Er ist ein Recensent!

A Recenzens menekül. Az őrok föltápáskodnak. Elfoglalják őrhelyüket. Erős fény gyúl. Belép a Causeur: ősz hajú, öreg ínyenc, vérmes álintellektualista. Simogatja festett bajuszját

FECSEGŐ Nézz szemembe, balgatag, merj szembenézni már siralmas helyzetekkel, s ahhoz tartsd magad.

KOWALSKI Ítéltém rég, s ezen nem is változtatok.

FECSEGŐ Már látom én, hiába itt minden beszéd, nem férközik szívedhez békítő szavam, te nem puhulsz, miként a most betört csikó zablát harap, s gyeplőjével viaskodik.

BIZSU „Mi úgy találjuk, nem beszél Hermész balul, mikor tanácsa az, hogy önhittségedet vedd félre és kövesd a bölcs megfontolást.

Jobb szót fogadni: bölcs ha téved, szégyen az.

KOWALSKI Amit ez kijelent, régen tudom én de ha ellenség keze mér csapást arra, ki gyűlöli őt, nem szégyen.**

I. ŐR Mit mondanak?... Ez a *Leláncolt Prométheusz!*

II. ŐR Miről dumálnak? Mit keres itt ez a lány, és ki ez a férfi?

I. ŐR Úgy látszik, kihasználták, hogy egy pillanatig nem figye-

lünk oda! Hé, emberek, miről szövegelnek? Mit csinálnak?

II. ŐR Kuss! Egy szót se többet! Fel a kezekkel!

I. ŐR Istenem! Mi lesz, ha meghallja az ügyelő?

FECSEGŐ Emlékszel-e a fehér pávákra, emlékszel-e a bíborszín ametisztre, emlékszel-e a csupasz sziklákhöz tapadt városra, a halál városára... és a vad és iszonyatos indiai őserdőkre - és...

BIZSU Emlékszem, emlékszem... beszélj, beszélj... bódíts el, andalíts el a hangoddal, Zygmunt, bódíts el szavaiddal, mert erőm fogytán, oly gyenge vagyok...

FECSEGŐ (*simogatja*) Te, te, te...

BIZSU Ó, bár ne jönné el... csak még egy percet... oly jó véled...

FECSEGŐ Te csoda, ragyogó asszony, erős vagyok, hatalmas, ó, hogy szeretlek...

KOWALSKI (*fenyegetően*) És most mit akar csinálni?

FECSEGŐ Magammal viszem Bizsut.

KOWALSKI Micsoda? Micsoda? Bizzu! Elmégy velem!

BIZSU Ó, engedj el, engedj el... Hagyd, hogy elmenjek, tehozád én méltatlan vagyok, nem érdemellek, hadd menjek el, Gustaw, engedj el, engedj, engedj... (A lába *elé veti magát*) Taposs el, taszíts el magadtól, átkozz meg, de engedd, hogy elmenjek, áldani foglak érte. Lásd, alázattal a lábad előtt heverek, hajammal a földet söpröm előtted, ó, engedd, hogy elmenjek...

I. ŐR Látod, te gazember, mit műveltél... Színpadra alkalmazták Przybyszewskit, színpadra alkalmazzák a *Leláncolt Prométheuszt*...

Az őrok előveszik a darab ügyelői példányát

Itt van, nézd csak! Most kellett volna megszólalnia a telefonnak, azután Kowalski felesége behozza a kávé... majd következett volna a visszaemlékezés...

II. ŐR Visszaemlékezés? Énnám ilyen nincs! Miféle visszaemlékezés lett volna?

Az őrok beszélgetése alatt Bizzu kigombolkodik és begombolkodik, a Causeur kigombolkodik és begombolkodik, Kowalski begombolkodik... stb.

I. ŐR A jelenet a talicskával?

II. ŐR Tehát az a jelenet, amikor Kitosz talicskán kitolja Kowalskit.

I. ŐR (nevet) Talicskán?

II. ŐR Te haver, akkor még csak tíz éves voltál, semmire sem emlékezhetsz, Kowalski a Szintetikus Guanó Művek igazgatója volt... fúrta egyik a másikat... végül Kitosznak felvirradt a napja, kihasználta a pillanatot, az alkalmazottak felét rávette, hogy Kowalskit kitolják egy talicskán...

I. ŐR (*önfeledten nevet*) He, he, he.

Függöny

Közjáték

Felmegy a függöny. Két férfi ül az asztalnál, velük szemben a Szerző

I. FÉRFI Ha el is fogadjuk, hogy későbbi tevékenysége során, egy adott korban elkövetett bizonyos hibákat, azt azért hangsúlyoznunk kell, hogy egy másik Időszakban jelentős szerepet töltött be, azt hiszem, a szerző hibát követett el, amikor túl nagy hangsúlyt fektetett a bűneire, és megfélemezett bizonyos érdemeiről, amelyeket pedig nem lehet elhallgatni. Talán maga a szerző nyilatkozhatna e kérdésről.

SZERZŐ Nem értem, miről van szó.

I. FÉRFI (*sokatmondó pillantást vet a 11. férfira*) Beszéljünk teljes nyíltsággal a dologról. Mi megértjük, hogy íróként hú képet akart festeni az adott korról, de köztünk szólva, minden cinkos kacsintás nélkül, vallja be, kérem, hogy egyoldalúan állította be az illetőt. Mindannyian tudjuk, hogy mik történtek, de akkor is az érdemeivel együtt kellett volna ábrázolni, végül is nagy hadvezér volt.

SZERZŐ Hiszen Ő nem is szerepel a Jancsi és Juliskában!

I. FÉRFI (*bólogat*) De még szerepelhet... bármelyik pillanatban

belekerülhet. A dolog nem olyan egyszerű, mint ahogyan képzeli.

SZERZŐ Eszem ágában sincs Róla írni, az szóba sem jöhet.

II. FÉRFI (*mosolyogva*) Dehogynem, dehogynem. Azt csak úgy

mondják, hogy „szóba sem jöhet”, azután valahol suttyomban mégiscsak becsusszan.

SZERZŐ Uraim, a mese története oly világos, mint a nap. Két gyermek eltéved az erdőben, a boszorkány foglyul ejti őket, és bezárja a mézeskalács kunyhóba.

I. FÉRFI Nem támadhatja őt azért, hogy...

SZERZŐ Uraim, itt valami félreértés van, miről beszélnek? Igaz, Jancsi az ólban kuporgott, mindamellett bőségesen táplálták!

II. FÉRFI Miért, talán azt mondtam, hogy nem bírálhatja élesebben, frontálisan?

SZERZŐ Hogyhogy frontálisan?

I. FÉRFI És Kowalski? Mit is mond, mielőtt bekebelezné a tojást? Félreérthetetlen célzásokat tesz!

SZERZŐ Kowalski a fogát piszkálja, egyetlen szót sem szól, hallgat.

I. FÉRFI Hallgat, de látszik rajta, hogy mondani akar valamit...

SZERZŐ Úgy van.

I. FÉRFI Ez az! Ez az! Jobb volna, ha mondana valamit, akkor legalább tudni fogjuk, hogy mit mondott, mert hát mindenfélét gondolhat, hiszen még a vak is átja, hogy itt nem a boszor-

* Ford. Trencsényi-Waldapfel Imre

kányról van szó, mert most az a divat, hogy mindenki egyből órá gondol. Ha végképp nem tud lemondani erről a figuráról, akkor legalább tegye egyértelművé.

SZERZŐ Uraim, egyáltalán nem róla akartam írni.

I. FÉRFI Miért, mondtam én, hogy nem írhat a Nagy Inkvizitőről? SZERZŐ Az istenért! Már megint miféle Nagy Inkvizitőről beszélsz?

II. FÉRFI Azt javasolom, mégiscsak húzza ki azt a mondatot róla. SZERZŐ Melyiket?

II. FÉRFI Azt maga jobban tudja, mint mi.

A Szerző vállat von

Na, látja, hogy tudja.

SZERZŐ Semmit sem tudok.

I. FÉRFI Most is megírhatja azt a mondatot. Itt, előttünk.

SZERZŐ Már megint miféle mondatot?

II. FÉRFI Leírja, kihúzza, és el van intézve.

SZERZŐ Mit tartalmazzon az a mondat? Legyenek szívesek, diktálják le.

I. és II. férfi tanácskozik

I. FÉRFI Na, akkor írja...

SZERZŐ *(írni kezd, hirtelen abbahagyja)* Nem... nem... nem... *(Lenyeli a tollát)*

I. FÉRFI Hogyhogy „nem”?

SZERZŐ Én ezt nem írom alá... ezt... azaz nem írom le... maguk nagyon élesen támadnak... szégyen csak célozgatni is, most, amikor már rég kiderült az igazság! Én ezt nem csinálom! Hagyjanak békén! Én a gyerekeknek akarok írni, a mézeskalács ház árnyékában... maguk pedig ijesztgetik az embert... *(Hirtelen éles hangon kiabálni kezd)* Én nem félek... én nem félek maguktól... senkitől sem félek... *(Egyre hangsúlyosabban kiabál, és toporzékol, mint egy kisgyerek)*

III. KÉP

A harmadik képet meg kell jeleníteni a színpadon (természetesen, ha előadják a darabot). Kowalski az asztalnál ül, és az őr elbeszélését hallgatja. (Az asztalnál Kowalski ruhájában egy másik színész ül, az „igazi” Kowalski egy igazi talicskában ül.) A harmadik kép nem álom, nem „visszaemlékezés”, hanem valóságos jelenet

I. ŐR *(folytatja a mondókáját)* Én akkoriban az üzemi rendszeknél szolgáltam... Kitosz rohant a portára a talicskáért. Valahogy nem találta a talicskát, valahogy semmi sem úgy ment, mint kellett volna... Kitosznének támadt ez az ötlete... szinte még most is magam előtt látom az egészét... Kitoszné, mint egy Lady Macbeth, mindenbe beleártotta magát... hazarohant, és megjelent egy gyerekkocsival... odatolatott avval a gyerekkocsival az üzemi bizottság elé, Kowalski halott-sápadtan állt az ünneplő ruhájában... az alkalmazottak egy része nem tudott uralkodni magán, sírtak és énekelni kezdtek, az öregek odafurakodtak, és kezét csókoltak neki... Kitoszné azonban nem nyugodott, egyre csak ütötte a vasat...

II. ŐR Miféle vasat, Walenty, maga összekevert valamit.

I. ŐR Rohangált föl-alá, mint egy kerge macska, és bújtogatta az embereket... Kowalski, úgy, ahogyan volt, beleült a gyerekkocsiba... Kitosz pedig néhány cimborájával elindult... És Kitosz végigtolta a fehér gyerekkocsit a főúton, a kapu felé... Kowalski végigvonult egykori testvérei sorfala között... Az idősebb asszonyok hangosan imádkoztak, fel-harsant a „száz évig éljen”, Kitosz pedig csak tolta azt a kocsit, néha megállt, és megtörölte verejtéktől gyöngyöző homlokát... szinte még most is magam előtt látom Kowalski ki-nyújtott karját, a csipkés párnába süppedt, nagy bajszú, ráncokkal barázdált, nyílt arcát... kitolták őt a kapun...

II. ŐR ...aztán mi lett vele?

I. ŐR Hogyhogy? Minek kellett volna történnie?

II. ŐR ...Kowalskival. Csak nem maradt élete végéig abban a gyerekkocsiban?

I. ŐR Józsek, mindenben azt keresed, mit lehet nevetségessé tenni. Miért gyűlölöd ennyire az egyszerű színházat?

II. ŐR Nem, kedves Walenty, nagyon téved, nem akarom bosszantani, de sokkal komolyabb dolgokról van itt szó, azaz szín-ház- és irodalomelméleti kérdésekről... Maga, Walenty, egy romantikus leírást közölt... becsukódik a kapu - és kész? Ezt nem tudom elfogadni. Kowalski sorsa számomra sokkal drámaibb, meglehet, kevésbé látványos. Árulja el, mi történt az-után, hogy Kowalski kikászálódott a gyerekkocsiból!

I. ŐR Vegye tudomásul, hogy nem kászálódott ki belőle. Kitosz odaállította a gyerekkocsit közvetlenül a gyárkapu elé, és visszatért a munkahelyére. Eltelt egy nap, kettő, Kowalski ott ült a kocsiban, esett az eső, hullott a hó, Kowalski rendíthetetlenül ült ott, akár az élő lelkiismeret. Az emberek lehajtott fejjel mentek el a kocsit mellett. Végül felszólították Kowalskit, hogy vonuljon egy kicsit messzebb. Mint mindig, az asszonyok kezdtek. Tudvalévő, hamar haragra gerjednek, de hamar meg is esik szívük az emberen. Beszédbbe elegyedtek Kowalskival, hozták neki a híreket az üzemből, cukorkát dobáltak a sapkájába, virágot, füstölt kolbászt... Sátrat emeltek a kocsit fölé... Kitosz nem akarta bevallani, de lassacskán ő is megenyhült... egyik reggel az asszonyaink a gyerekkocsit feldíszítették virágokkal, és énekelve bevonultak az üzem területére, a karjukon vitték Kowalskit, és leültették őt a régi helyére... Valahogyan kiengesztelték Kitoszt, akinek alijában véve vajból volta szíve, csak heves volt az ivásban és a tusában. *(Hatalmas, kockás, de tiszta zsebkendővel törölgeti a szemét.)*

IV. KÉP

Kowalski az asztalnál ül, és a fogát piszkálja. Azután megpróbálja lenyelni a tojást. Sikertelenül. A tojás megakadta szájüregében. Kowalski lassan, de fokozatosan kékül. A színpadra bejön Kowalskiné, hozza a kávé. Az őrökkel folytatott rövid párbeszéd után Kowalskiné belép a szerepébe és a dráma közepébe. Leteszi a kávé a férje elé, odamegy a tükörhöz, és megigazítja a haját

KOWALSKINÉ *(hanyagul)* Tudod, Kitosz megígérte, hogy szerez ajtót a kocsinkhoz... képzeld el, ő maga ajánlotta föl... Véletlenül elkottyantottam, milyen nagy bajban vagyunk ezzel, és ő egyből följánlotta, hogy kölcsönadja... amíg kikalapálsz, használhatjuk az övét... olyan szótlan vagy... észrevettem, hogy megváltoztál egy idő óta... miért vagy olyan zárkózott? *(Odamegy az asztalhoz. Nézi a férje tojástól maszatos, elkékült arcát. Odamegy a telefonhoz, tárcsáz egy számot)* Istenem, hogy elkékült! *(Mosolyogva a telefonkagylóba)* Raczek doktor úr fogászati rendelője? Kérhetem a doktor urat a telefonhoz? Itt Kowalskiné, kivel beszéllek?... Istenem! Jaj, doktorné, nem ismertem meg a hangját, borzasztóan örülök, borzasztóan... pompásan néz ki, kedvesem... és hogy szépen lebarantam? ugyan, dehogy! ... nem júliusban, júliusban Mamaiába, igen, Mamaia, nem, ugyan, dehogy, éppen hogy Mamaiában, drága doktorné, nagyon-nagyon kellemes volt, igen, Kitoszékkal, igazán kínos nekem, hogy így ebéd után nem tudna mit csinálni most lakkozta maguk is megcsúsztak Mamaia környékén a Jóisten mégiscsak mankóval jár behorpadtak a sárhányók igen valóban igaza van ezek a hazai gyártmányú lakkok isten óvjon tőlük nincs hozzá megfelelő alapanyag húsz év óta nincsen hozzá megfelelő alapanyag kedvesem nálunk ugyanez volt a probléma de Kitoszéknak volt két dobozzal a nagybácsikájuktól ez mentett meg hogy kopott volt a gumi ugyan méghogy kopott ha ha ha mifelénk

ezt úgy Mondják „tükörsima” természetesen butaság igen a torkán akadt a tojás házi módszerrel nagyon-nagyon köszönöm még egyszer bocsánatot kérek jó holnap újra telefonálok.

A színpadra belép Kitosz: férfias, tagbaszakadt alak, egy autóajtót cipel a hóna alatt. Megveregeti az ör vállát, ruganyos léptekkel bevonul Kowalskiné lakásába. Az ajtót az asztalhoz támasztja. Meghajol Kowalskiné előtt, azután barátságosan, hosszan paskolja Kowalski vállát. Az ütögetések hatására a tojás Kowalski szájából az asztalra pottyan

KITOSZ *(csodálkozva néz Kowalskira)* Mi az? Mi bajod? Arcod olyan fehér lett, mint a hó. Jöjj, gyere innen, menjünk... halod?

KOWALSKI Takard el a szemeimet - szorítsd rájuk az öklödet - ne lássam a tekintetét, amely összezúz!

KITOSZ Jó így?

KOWALSKI Gyenge a kezed - mint egy szellemé... Nincs benne hús és csont... Átlátszó, mint a víz, - átlátszó, mint az üveg, átlátszó, mint a levegő. Még mindig látom Öt!

KITOSZ Támaszkodj rám!

KOWALSKI Adj egy szemernyi sötétséget!

KITOSZ Mester!

KOWALSKI Sötétséget! Sötétséget!

KITOSZ Hé, barátaim! Hé! Testvérek! Segítség! Mentsétek meg! Segítség!

KOWALSKI Galilae, vicisti!*

KOWALSKINÉ *(összekulcsolt kézzel fordul Kitosz felé)* Mit mondott

KITOSZ *(összevonja a szemöldökét, gondolkodik)* Nem jut eszembe ... tulajdonképpen latinul beszélt...

KOWALSKINÉ ...de mit mondott? Kérem, fordítsa le...

KITOSZ Tulajdonképpen Galileit emlegette...

Valamennyien mélyen elgondolkoznak

Figyelem !Á darab cselekménye részben a ruhatárban folytatódik. A nézők a büfében, a mosdóban és a ruhatárban megjegyzéseket fűznek a darabhoz

V. KÉP

A helyiség dekorációja fehér és fekete. Kowalski özvegye izléses gyászruhában ül az asztalnál. Arcát áttetsző, fekete fátyol takarja. Az örök a helyükön vannak. kezükben fáklyát vagy vas-tag szentelt gyertyát tartanak. Diszkrétén szól a gyászinduló. Belép az Ügyvezető és a Titkár. Az Ügyvezető némán kezét szorít az özvegygel. A Titkár kezét csókol

ÜGYVEZETŐ Tisztelt asszonyom, szeretném megbeszélni önnel a temetési szertartás részleteit. Az ön férje nem csupán magánember volt, hanem közéleti személyiség is, egész életében megalkuvás nélkül küzdött a világ laikus formájáért és a temetés laikus formájáért, e körülményekre való tekintettel szeretnék megfelelő keretet biztosítani ... természetesen a város saját halottjának tekinti őt...

KOWALSKINÉ Isten fizesse meg a felső vezetésnek, hogy ilyen szamaritánus módon bánnak a férjemmel, Isten a tanúm, hogy szent emlékezetű férjem mindig kötődött a világi hatalmakhoz...

ÜGYVEZETŐ Azt szeretném, ha a szertartásnak egyértelmű kicsengése volna, olyannak kell lennie, mint amilyen a megboldogult élete volt.

KOWALSKINÉ Uraim, bízhatnak bennem.

ÜGYVEZETŐ Az utóbbi időben sok bajunk volta temetésekkel.

TITKÁR Előfordult néhány kellemetlen incidens.

KOWALSKINÉ A császárnak, ami a császáré...

TITKÁR Úgy csapott le a halál, mint derült égből a villám...

KOWALSKINÉ Halála előtt valami látomása volt... Galilei jelent meg előtte...

ÜGYVEZETŐ Nagyon világi természetű látomás, valóban méltó Staszek Kowalskihoz.

KOWALSKINÉ A barátom karjai között halt meg... úgy szenderült örök álmra, mint Pankracy a *Pokoli színjátékban*.

Az Ügyvezető cinkosan ránevet a Titkárra. Köszöri a torkát. A színen megjelenik egy szerzetes: Kapucinus Atya. Megmutatja iratait az öröknek, akik szó né kül beengedik

KAPUCINUS ATYA Jó napot kívánok!

KOWALSKINÉ *(az Ügyvezetőhöz)* A kapucinus atya magyar,

Budapesten ismerkedtem meg vele... tavaly jártunk ott Kitoszékkel... feledhetetlen estét töltöttünk a Mátyás-pincében.

KAPUCINUS ATYA *(vaskos nevetéssel)* Mathias Rex Hungariae! Restaurant. Restorant.

KOWALSKINÉ Az atya a mi gondviselőnk, nem egy afféle dogmatikus pap, az atya nagyon ökumenikus... jól emlékszem arra az ateista dialógusra Staszek és az atya között... valóban... pompásan fogják érezni magukat egymás társaságában az ünnepségünkön. Emlékszik, atyám, arra az ateista párbeszédre a megboldogulttal.

KAPUCINUS ATYA La salade de tomates.

KOWALSKINÉ La laitue.

KAPUCINUS ATYA La salade rousse.

KOWALSKINÉ Les cornichons au vignaire.

KAPUCINUS ATYA La salade des choux blancs.

TITKÁR Und ein Narr wartet auf Antwort.

KAPUCINUS ATYA Une bouteille d'eau minérale.**

ÜGYVEZETŐ Und ein Narr wartet auf Antwort!

KOWALSKINÉ Biztosíthatom önt, hogy nem fenyeget semmiféle liturgiái túlkapas.

ÜGYVEZETŐ Ettől függetlenül, az atya megzavarhatja a szertartás rendjét!

KOWALSKINÉ Ugyan, kedvesem, miket beszél! Hiszen a pillanat igen kedvez a dialógusnak. Meg fognak egyezni, uraim, biztosítom önöket, hogy meg fognak egyezni... magukra hagyom az urakat... benézek a megboldogulthoz, kihűlt-e már...

A Kapucinus Atya a szakállát simogatja, és biztató mosollyal néz az Ügyvezetőre és a Titkárra

TITKÁR *(az Ügyvezetőhöz)* Annak idején mindent egyeztetünk a megboldogulttal, jelentős előlegeket vett föl a laikus temetésre, tehát...

ÜGYVEZETŐ Roma locuta, causa...

KAPUCINUS ATYA *(felemeli a mutatóját)* Önök előtt bizonyára nem ismeretes, mily körülmények között állt be a halál... a megboldogult hivatott engem, elvégezte az életgónást, és én feloldoztam őt a bűnei alól... megbánta bűneit, és kérte visszavételét az anyaszentegyház kebelébe...

TITKÁR Az Atya és a Fiú nevében!

KAPUCINUS ATYA Úgy van, fiam, a távozó mellett voltam, utolsó percéig. Azt kérte, temessem őt megszentelt földbe.

ÜGYVEZETŐ Opportunista.

KAPUCINUS ATYA Ne ítélj, fiam, hogy ne ítéltsél.

ÜGYVEZETŐ Atyaúristen, most mit csináljak?

KAPUCINUS ATYA Meg kell egyeznünk, csak a higgadság mentheti meg a szertartás komolyságát.

ÜGYVEZETŐ Amikor egy héttel ezelőtt felhívtam a megboldogultat, esküdözött, hogy tisztességesen fog viselkedni.

TITKÁR Ahány ház, annyi szokás.

KAPUCINUS ATYA *(tubákot szippant, tüsszög)* Majd meg egyezünk. Elmondhatom, miképp képzelem a temetést?

ÜGYVEZETŐ Tessék.

KAPUCINUS ATYA Úljunk le. *(Zsebéből elővesz egy térképet, szétteregeti az asztalon)* Itt van a város térképe és a temető-

térkép, centiméterről centiméterre kimérhetünk mindent ne érje sérelem se a családot, se a hivatalos szerveket.

Mind a hárman a térkép fölé hajolnak

(*Ujjával mutogatva a térképen*) A gyászmenet az üzemtől indul, végighalad a Kosztka Szent Szaniszló úton... TITKÁR Az most a Micimackó utca.

KAPUCINUS ATYA A Mindenszentek térre.

TITKÁR Vagyis a Népek Tavasza térre?

KAPUCINUS ATYA (*elnézőn bólogat*) Itt a Népek Tavasza téren, amelyet régebben Mindenszentek térnek neveztek, a menethez csatlakoznak a ministránsok és a diakónusok... a koporsó mögött a legközelebbi hozzátartozókon kívül természetesen ott vonulnak majd a helyi hatalom, az alkotóközösségek és hasonló képviselői.

ÜGYVEZETŐ Atyám, megfeledekzik róla, hogy... elvégre az államiság alapjait jóval a szent kereshetőség felvétele előtt lerakták már. Nem hallott atyám a Sola, a Skawa, a Raba folyók völgyében talált leletekről? És Olawa! Rzepich!

KAPUCINUS ATYA (*lágymosollyal*) Tehát a gyászmenet laikus stílusban, békésen végigvonul városunk utcáin, a Mindenszentek emlékoszlopa irányában... elhaladva az egyéb emlékművek előtt... Kubikowski, Karpowicz, Grotowski, Tomaszewski, Dzieduszycki, Halas,* na meg, hogyan is hívják? Rózewicz? emlékműve előtt.

ÜGYVEZETŐ Nem! A gyászmenet itt nem tud átfurakodni.

KAPUCINUS ATYA Megkerüljük a Tudomány és Kultúra Palotáját, majd a Művészsövetség Székháza mellett csatlakoznak hozzánk az iparoscéhek bandériumai, a szüzek, az eladó lányok és a serdülő ifjak gyülekezete a vértanú püspök szobrával.

TITKÁR Hazaáruló volt!

KAPUCINUS ATYA Én a temető kapujában fogok várakozni...

Itt ni... természetesen megfelelő omátusban, az orgonista és a klérus képviselőinek kíséretében... itt, látják kérem, itt van a főkapu, balra van a kiskapu, igaz, nem túl széles, de valahogy keresztül lehet menni rajta.

TITKÁR Csak a testemen át!

KAPUCINUS ATYA (*mélyen a Titkár szemébe néz*) Te mondad, Fiam.

ÜGYVEZETŐ Csak semmi fiam. Az atya elfelejti, hogy... ő az én titkárom.

KAPUCINUS ATYA Kölyökkora óta ismerem. Az én kápolnámban keresztelték...

ÜGYVEZETŐ Atyám, oly jól beszélsz lengyelül... ugye, nem akar becsapni? Az atya nemis magyar! Mire jó ez a komédia? Leleplezte magát. Megérdemelné, hogy felelősségre vonjuk.

KAPUCINUS ATYA Pillants az órára.

ÜGYVEZETŐ „Pillants”... „pillants”... hogy beszél velem? (A *Titkárhoz fordulva*) Jegyezd föl! Mit akar az atya az órával?

KAPUCINUS ATYA Pillants az órára!

ÜGYVEZETŐ (*az órájára pillant*) Jár. 12.30, azaz tizenkét óra harminc perc... Miről van szó?

KAPUCINUS ATYA Nagy egek, jár, jár. Jár az óra... (*Zavarában krákog*) Csak vicceltem, direktor úr, csak vicceltem... Bocsásson meg egy öregembernek... nem ijedünk meg az árnyékunktól, ugyebár... he, he, he... Nos hát, térjünk a tárgyra!... A kapu előtt állunk...

ÜGYVEZETŐ Itt nem engedünk... a dialógus az dialógus, de a princípiumok...

KAPUCINUS ATYA Senki sem vár önöktől engedményeket... Kompromisszumos megoldást javaslok...

* Zbigniew Kubikowski - az Odra főszerkesztője, '77-ben politikai okokból leváltják, ettől kezdve Rózewicz sem munkatársa a folyóiratnak, bár írásait továbbra is közli *Tymoteusz Karpowicz* (1921) költő, 1972-ig az Odra főszerkesztője, '72 után a szerkesztő-bizottság tagja
Jerzy Grotowski
Henryk Tomaszewski - pantomimművész, koreográfus, a Wrocław Pantomim Színház alapítója és vezetője
Wojciech Dzieduszycki - az Odra állandó munkatársa (zenei rovat)
Józef Halas festőművész, a Wrocław Csoport tagja

ÜGYVEZETŐ Hallgatom.

KAPUCINUS ATYA A koporsót itt átadják a temetkezési vállalat embereinek, bevonják zászlóikat, és az oldalsó kapun át mennek be a temetőbe... mi a hívőkkel a főbejáraton át a kápolnába visszük az elhunyt tetemét. Ott elhangzik a szentbeszéd, megtörténik a beszertelés, egyszóval a vallási szertartás... a temetőkápolnából a gyászmenet elindul a sír felé, ekkor önök, uraim, adott jelre...

ÜGYVEZETŐ Kinek az adott jelére?

KAPUCINUS ATYA Majd én jelt adok a szenteltvízhintővel.

ÜGYVEZETŐ Jól van, na. És azután?

KAPUCINUS ATYA Ekkor előjönnek a bokrokból.

TITKÁR Hogyhogy a bokrokból?

KAPUCINUS ATYA A megboldogult vallásos énekeket kívánt...

ÜGYVEZETŐ Micsoda szélkakas.

KAPUCINUS ATYA Hát akkor minden rendben? Térdeljünk le, imádkozzunk.

Titkár letérdel, összeszerzi a két kezét, mintha imádkozna, és a Kapucinus Atya szemébe néz. Ügyvezető ráncolja a homlokát, az óráját nézi

KOWALSKINÉ (*bejön egy tálcával*) Nem innának egy kávét? Biztosan elfáradtak... de megegyeztek! Ha Staszek ezt megélhetette volna. Egész életében erre vágyott.

ÜGYVEZETŐ A szélkakas.

KOWALSKINÉ Tehát igazi temetése lesz? Egész életemben erre vágytam... egy igazi lengyel temetésre!

ÜGYVEZETŐ Társadalmunk jövőképe mélyen a múltban gyökerezik!

KOWALSKINÉ Staszek majd közbenjár a direktor úrért Szent Szaniszló vértanúnál.

TITKÁR A hazaárulónál!

KOWALSKINÉ Szélkakas, de a tető ormán!

Epilógus

Vállalati gyászünnepe Kowalski szobájában. Az elnöki asztalnál Kitosz áll, fekete öltönyben

KITOSZ Drága barátaim, nem sok jó mondható el feledhetetlen kollégánkról és barátunkról. Gyenge jellem volt. Kétarcú és álnok. Rosszindulatú és ostoba, munkáját leplezetlen undorral végezte, kibújt a felelősség alól, áskálódott. Amióta belépett a vállalatunkhoz, szennyezte a légkört, rontotta az emberek közötti kapcsolatokat. Idejét pletykálással, intrikákkal és fúrással töltötte. Az újítási részleg vezetőjeként benyújtott egy újítást, attól kezdve minden fellépésében erre hivatkozott. Kérdem én, miféle találmány volt ez? Feltalálta a szögek nélküli szögesdrótot. Kowalski kidolgozott egy olyan anyag-takarékossági technológiát, amelynek lényege a szögek nélküli szögesdrótyártás. Kiszámította, hogy az ösztermelés tükrében az ily módon megtakarított drótmennyiség egymillió devizazloty nagyságrendű nyereséget jelent nekünk. A megboldogult tervét központilag jóváhagyták, és vállalatunknak öt éven át szögek nélküli, sima szögesdrótot kellett gyártania. A beosztottjaival szemben durva volt, a feletteseinek „szépítgetés nélkül” betett. Nyomorúságunk és kétségbeesésünk megtestesülése ő. A nagy idők rettenetes terméke. Gyorsan feledjük el. Bárki pótolhatja. Vállalatunk dolgozói nevében ezennel búcsút veszek ettől az ignoráns és intrikus alaktól. Hogy halottakról vagy jót, vagy semmit? Ugyan miért? Ki találta ki ezt az ostoba törvényt, ki kényszerítette rá az élőkre? Vajon feloldozhat-e bárkit is a hét főbűn elkövetésével terhelt, nyomorúságos halál? Miért kell a halála után az ostobát bölcsnek neveznünk, az önzők segítőkésznek, az áskálódót és lustát áldozatkésznek, a hülyét pótolhatatlannak?

A zenekar gyászindulót játszik. Koszorúkat és virágkosarakat hoznak be. A függöny lassan legördül

BÉBIBABA AVAGY A ROMANTIKUS SZERELEM MÁR AZ AJTÓN KOPOGTAT

LÁNY tizenhét éves
FIÚ tizennyolc éves

*Valamilyen szoba, a falakon valamilyen „reprók”, valamilyen „művészi” Szóttas, valamilyen képes folyóiratok. Esetleg valamilyen zene szól a rádióból vagy a lemezzátszóról.
A Fiú időnként rágógumit rág. A színésznek itt alkalmá nyílik valamiféle kísérletekre*

LÁNY hallod-e öregem bébink lesz
FIÚ miféle bébink te
LÁNY babucikánk öregem
FIÚ miféle babucikánk te
LÁNY kicsi dundi
FIÚ dundi?
LÁNY igen dundi pufók kövérke babucikánk

Fiú abbahagyja a rágózást, a rágógumit a falra vagy valamelyik bütöndarabra ragasztja

dundi bébink gödrös kis pofikával
FIÚ nyögd ki végre miféle bébiről beszél
LÁNY a bébi az baba
FIÚ bébi baba baba bébi hallod-e nem beszélnél értelmesen?
LÁNY még mindig nem kapiskálsz öregem?
FIÚ (a rágógumit a cipőtalpára ragasztja) úgy dumálsz mint egy
LÁNY (kötekedőn) mint egy mi mint egy mi

Fiú rágja a rágógumit

a szemecskéi barnák lesznek
FIÚ szemecskéi?
LÁNY jó a szemecskéje ibolyakék lesz
FIÚ ibolyakék?
LÁNY a szemecskéje minta virága nózikája picurka kis krumpli a füle mint a te elálló disznófüled, reggeltől estig babusgatom tutujgatom majd puszilgatom a kicsi lábikóját a kicsi fülecskéjét az icuri-picuri ujjacskáit irtó klassz dolog egy ilyen kiskölyök nyugodt lesz és aranyos szoptatni fogom később pedig cumisüvegéből etetem
FIÚ szoptatnád tán üvegből ahhoz mellek kellenek
LÁNY mellek kellenek mellek kellenek hülye vagy
FIÚ miért nem beszélés világosan hogy megértsem miről van szó beszélj normálisan mint amikor pénzről cipőkről cuccokról beszélés
LÁNY ahogy óhajtod apa leszel
FIÚ én apa?
LÁNY naná majd én
FIÚ idefigyelj te
LÁNY mi van
FIÚ mondd még egyszer mi leszek én?
LÁNY apa leszel
FIÚ (elővesz egy üveg sört, kinyitja, kortyol belőle) apa papa miket fogsz még kitalálni
LÁNY a babucikánk apucikája
FIÚ mit ijesztgetsz
LÁNY de hiszen ez csodálatos eddig csak egy csóró srác voltál most pedig apa leszel egy év múlva a babucikánk már azt mondja neked papa olyan édes apucika leszel
FIÚ (rágógumit rágva) papa-papa -pa-pa-pa-pam te begolyóztál

LÁNY selymes hajacsckája lesz később göndör fekete fürtjei...

Fiú némán rágja a gumit

nem is örülsz?
FIÚ idefigyelj
LÁNY mi van
FIÚ idefigyelj mit vettél már megint a fejedbe
LÁNY drágám olyan boldog vagyok hogy végre elmondhattam neked
FIÚ mármint hogy mit
LÁNY azt hogy a hasikómban itt van a bébink
FIÚ mit ijesztgetsz te
LÁNY meglátod milyen édes lesz
FIÚ nem látom meg
LÁNY hogyhogy
FIÚ mert nem látom meg
LÁNY mit
FIÚ a bébit
LÁNY nem tudod mit beszélés! Édes dundi pufók baba lesz olyan mint egy anygalka
FIÚ két feje lesz
LÁNY puha selymes hajacsckája
FIÚ kopasz feje rőt ritkás zsiros csimbókjai kockafeje
LÁNY icipici édes kis köldöke akár egy gombocska
FIÚ olyan hosszúra nyúlik mint az alkarom és minduntalan kioldódik
LÁNY édesen gügyög majd
FIÚ tizennyolc éves korára tanul meg beszélni dadogós lesz
LÁNY hagyd abba
FIÚ a szeme sunyi lesz és olyan apró minta gombostű feje az orában polip... dongalábú lesz nyúlszájú koprofil szodomita hermafrodita idióta szadista
LÁNY (mosolyog) add ide a kezéd drágám ülj mellém nem inkább feküdj mellém de ruhástól könyörgök ne vetközz le ne húzd le a cipődet se a zoknidat ölelj át nézz a szemembe és mondd hogy szeretsz most és mindörökké hogy halálodig szeretni fogsz és bennünket senki sem választhat el egymástól semmit se mondj egyetlenem
FIÚ ne ijesztgess hallod-e
LÁNY szerelmünk gyümölcse lesz ő
FIÚ ne játszd itt az agyalágyultat mit akarsz ezzel a lavsztorival
LÁNY édes drága férjem én édes párom Trisztánom
FIÚ hallod-e mivel tömte tele a fejedet az az Izé-Mizé professzor? Mi ez a kusza beszéd?
LÁNY a fejemet? Miféle professzor? Félrebeszélés egyetlenem
FIÚ a romantikus szerelem csodatévó apostola a könnyfacsaró masina feltalálója aki teledumálja a hozzád hasonlók üres fejét
LÁNY (sírásra görbül a szája) Ó! én boldogtalan!
FIÚ (szájából kifújja a rágógumit, a hólyag nőttön-nő, végül elpukkan) hogy mondhattál ilyet: „Ó! én boldogtalan!” Értsd meg egy ilyen mondat tönkretesz mindent téged is engem is ezt a drámát színművet is
LÁNY miféle színművet te komédiás te takonypóc te ripacs
FIÚ megint eltolsz mindent ahelyett hogy a hetvenes évek tinédzsereinek nyelvén beszélésnél egyszer csak a nagyanyám nyelvén szólalsz meg értsd meg öregem tönkreteszed a darab belső struktúráját ennek a drámának nem a hülye konfliktus a lényege hanem kizárólag a szó! Fogd föl végre! Warrenné nem beszélhet úgy mint Antigoné!
LÁNY miért nem?
FIÚ azért mert akkor összeomlik minden nemcsak a drámaidalomban hanem az életben is azaz a szociológiában a politológiában egyszóval nagy robajjal összedől az egész dán birodalom
LÁNY hülyét csinálsz belőlem öregem minden elhangzott mondat igazi mint az új valóság

FIÚ fogd föl végre! Ha egy pincér hirtelen Pascal vagy Shakespeare nyelvén kezdene beszélni a vendéggel nyomban becsuknák a diliházba

LÁNY miért? borzasztóan érdekes meg mulatságos volna

FIÚ na jó de ha egy tábornok elkezdene gügyögni úgy ahogyan a nagymamák meg a dadusok gügyögnek a csecsemőnek vagy kiskölyöknek tyu-tyu-tyu tyutyi tyutyi-mutyi itta cumika szopiszopikázd kerekecske gombocská és így tovább akkor befellegezne a katonai paktumoknak meg stáboknak egyetlen dedóvá válna az egész világ... kapiskáld már édes galambocskám? Egy hajszálon múlik az egész... Egy ilyen tábornok huszonnégy óra alatta zárt osztályon találná magát a beszéd az az enyv gitt cement ami mindent egy kupacban tart...

LÁNY az a benyomásom hogy Shakespeare valamennyi hőse Shakespeare nyelvén beszél. Mind ugyanazt a képletes beszédet használják egyformán hajlamosak a metaforára pá-

MI EZ ITT A hulladékgyűjtő telepen

Fiatal, jóképű suhanc, fekete szmokingban, magasított sarkú lakkcipőben, zsákot cipel a hátán. Fehér ingének csipkés kézelőjével törölgeti a homlokát. A zsákot a mérlegre állítja. A hulladéktelep vezetője rápillant a mérlegre

TELEPVEZETŐ Mi ez itt?

SUHANC *(lakkcipője orrával rugdossa a zsákot)* Semmi különös...

TELEPVEZETŐ Nem akarok zsákbamacskát venni. SUHANC Háááát... némi avitt, koszladt rongy... kár szót vesztegetni rá.

TELEPVEZETŐ Mutassa csak, mutassa.

SUHANC Mit mutogassak, a végén még begerjed a főnök úr.

TELEPVEZETŐ Nyissa ki a zsákot, megnézem.

SUHANC *(kelletlenül kibogozza a zsákot)* A főnök úr egy valószínűs Hitetlen Tamás.

TELEPVEZETŐ *(belenéz a zsákba)* Hát ez meg mi, egy kéz?

SUHANC Ugyan már, miféle kéz?

TELEPVEZETŐ Hiszen látom: egy emberi kéz, öt ujjal.

SUHANC Mi különös van abban, mindig is úgy volt, egy kézen öt ujj...

MI SZAPORODIK, MI FOGYATKOZIK Jelenet a parkban

Ő észrevetted-e hogy minden szaporodik csak mi fogyatkozunk
ÉN mi emberek? nézz körül!

Ő nem összességében nem a népszaporulatra gondoltam hanem egyenként egyedekként...

ÉN jön a tavasz szaporodnak a napfényes órák ez optimizmussal derűvel tölt el

Ő én pedig fogyatkozom. Egyre kevesebb a hajam a fogam a csontjaimban a mész fogy belőlem a maga harag és a szerelem fognak a barátaim...

ÉN kevesebbet hallgatsz Samuel!

Ő szaporodnak a díjak a kritikák a levelek a meghívók fekete zsinórként kibogozva hevernek az „elátkozott kérdések”

toszra túlzásokra szójátékokra vaskos kiszólásokra így van ez Brecht-nél és Beckett-nél is akárcsak Wyspiańskinál és annál a... zakopanei zseninél Witkacynál...

FIÚ igen ebben igazad van! Csakhogy most nem Shakespeare-ről szónokolok itt neked hanem a Bébibaba című darabról ennél pedig a nyelvi konvenciók megváltoztatása sírba teszi a darabot! Ez mindennek a halála. Előre kitervelt gyilkosság. De kár is erről tovább beszélni. Bevégeztetett.

LÁNY nem bírtam tovább nem tudtam elviselni miket mondok ezért változtattam meg a szöveget a végén...

FIÚ abban a pillanatban amikor kimondtad hogy „Ó! én boldogtalan!” széthullott az egész szörnyűvé és műfajilag meghatározhatatlanná változott

LÁNY ez az egyik igen figyelemreméltó oka a modern drámairodalom kórtánának és úgynevezett válságának de nem tudom öregem nálunk hány pofa vesz róla tudomást. Talán ha hárman...

TELEPVEZETŐ Te valami rosszban sántikálsz. Azonnal nyögöd ki, mi ez itt, ha meg nem, akkor szedd a sátorfádat...

SUHANC Mit van úgy oda, elhoztam a nagyapát, ennyi az egész.

TELEPVEZETŐ Hogy képzeli, idesuttantja nekem a nagyapját? Legalább él még?

SUHANC Hát persze, hogy él, csak alszik, mert elgyötrődött, na, mi lesz, átveszi?

TELEPVEZETŐ Aztán mit csináljak vele?

SUHANC Nem kényszer a disznótor. *(Bekötözi a zsákot)* Ha nem akarja, hát nem, majd a vízbe lököm.

TELEPVEZETŐ Micsoda ember maga. Sajnálom az apját, hogy ilyen fia van. Szíjat kellene hasítani az ilyennek a hátából.

SUHANC Mondtam már, hogy nem vagyok a fia. Az unokája vagyok.

TELEPVEZETŐ Szíjat hasítanék az ilyen unoka hátából.

SUHANC Rajta, na.

TELEPVEZETŐ Hogy nem féled az Úristent.

SUHANC Hiszen meghalt az Isten.

TELEPVEZETŐ Eredj innen, te hitetlen, mert még rám hozod a szerencsétlenséget.

SUHANC Püff neki, most aztán mit csináljak a nyavalyás vén-séggel, maga alá piszkít, vak is meg süket, mint az ágyú, jó a városiaknak, beadják a napközibe vagy valahová a sínekre vetik, aztán járhatnak a moziba.

ÉN tehát megint „sikert arattál”? Elárasztanak a díjak.

Ő fogyatkozom! Még a halálom is fogyatkozik. Az utcán a járdán és a gyepon szaporodik a kutyaürülék fogyatkozik a mosoly

ÉN nem szereted az állatokat?

Ő az állatok nem tartoznak az emberek családjához minél több az állatok iránti szeretet annál kevesebb a felebaráti szeretet minél több gyengédség jut a kutusnak madárkának mókusnak annál több közömbösséggel viseltetünk embertársainkkal szemben csak a féleszüek hiszik azt még mindig az a jó ember aki szereti az állatokat valójában az a jó ember aki az embereket szereti

ÉN embertelen amit mondasz

Ő nagyon is emberi nem vetted észre hogy a sétatereken a gyepon a házak tövében egyre szaporodik a kutyaürülék? A kutya gazdait kis lapátkákkal és seprűkkel kellene ellátni illenék eltakarítaniuk négy lábú barátaik nyomát kötelezni kellene őket nem várhatják el, hogy az állam vagy az egyház végezze el helyettük

ÉN Samuel írogatsz még?

Ő egyik elbeszélésem hőse az ujját bedugja. a s... ÉN
hogyan egy hős bedugja az ujját a s...?

Ő nem emlékműről van szó... csak egy mindennapi ember-
ről...

ÉN Samuel nem vetted észre miként halódik indul oszlásnak
választott témád a hősök már nem zászlóval a kezükben
hálnak meg hanem az ujjukkal a s...

Ő amikor kerékpározom arra ügyelek hogy megőrizsem az
egyensúlyomat amikor írok falak határolnak

ÉN elbeszélésem hőse belevizel a virágcserepekbe amelyek-
ben élettől és örömtől duzzadó pompás muskátlik virítanak
a virágok tönkremennek ez valami metafora?

Ő nem nem feszül a hólyagja utána nagy megkönnyebbülés
érez ugyanis be van zárva a szobába nem tudom talán a
legyeket csapdossa mert zavarják a gondolkodásban...

ÉN én viszont szeretem az állatokat és amikor egy állati bőrbe
vagy szőrmebe öltözött nőt látok akkor bizonyos kétségek
ébrednek bennem arra vonatkozóan hogy kié a bőr

Ő nem teszek különbséget nemek szerint az alakjaim csak

PROLÓGUS VAGY EPILOGUS

*Ablaktalan szoba. Egy fehér köpenyes férfi ünneplő ruhás
Öregembert tart az ölében. Fekete tálkából fehér kanállal vörös
kaviárt (vagy vörös tálkából fehér kanállal fekete kaviárt) kana-
laz. Ráfúj a kaviárra, megkóstolja, eteti az Öregembert. Az
Öregember közönyös arccal nyeli le a kaviárt, azután fintorogni
kezd, és összeszorítja a száját. Az Ápoló erről nem vesz tudo-
mást, és tovább eteti az Öreget. Két-három percig tart az ete-
tés, azután az Ápoló megtörlí az öregember száját és a saját
arcát*

ÁPOLÓ Most pedig sétálni megyünk

ÖREGEMBER *(lekászalódik az öléből, kinyújtja a kezét az
Ápoló felé)*

Senki

Senki ne menjen ki nem szabad

Senki senki

oly nagy már a zsúfoltság

már késő

Hát nem hallja

nem látja

az idén tizenkétfélmillióval többen vannak

ÖREGEMBER *(fület a falra tapasztja. A csendben cincogást,
kaparászást, mocorgást hallani. Az Ápoló megpiszkálja a
fület)* Ott sokasodnak. Keresik a bejáratot

ÁPOLÓ Most pedig szépen kimegyünk sétálni... ÖREGEMBER
*(hátát a falnak veti. Két karját „védekező mozdulattal” maga
elé nyújtja)*

Senki ne menjen ki senki senki nem szabad

oly nagy már a zsúfoltság

hát nem látja

tizenkétfélmillióval szaporodtak csak a sárgák

hát nem látja

különben is felettek már mindent

bolygónkon az idén

hatvanötmillió emberrel több él

harmincöt év múlva Földünk népessége

megkétszereződik

a szomszédasszonytól hallom

felvásárolták a makarónit szőnyeget aranyat cigarettát

koporsókat hűtőszekrényeket

senki sem akar meghalni

A szilva és az uborka mélyhűtésével kezdődött

de néhány kiválasztott már családostól

beszélnek hallgatnak büzlenek és fogyatkoznak a legyek
nagyon apró állatok

felöltöje bársony gallérjára hullott a korpa akár a hó egy
rangban utolsó régimódi lovas karavánra

a ketrecekben a ragadozó madarak csapzott összetört
szárnyukat a földön húzták

mintha fehér felmosórongyba csavart seprűk lettek volna
az akváriumban két egyakkora csuka mered egymásra
mozdulatlanul szemet szemért fogat fogért

Fogyatkozik a síron túli élet szaporodik a csomagolóanyag
és a könyv

fogyatkozik a szó szaporodnak a szavak

fogyatkozik az ember gyarapszik a test

Ő er liebt bushes und boulders und er hasst birds und butterflies
ÉN ki? ki gyűlöli ki vakítja meg a madarakat ki csapja agyon a
lepkéket

Ő vastagon megrakja ganéjjal számban a nyelvemet

ÉN voltál-e valaha Radomskban vagy már sosem látod meg
Radomskot

Ő sírgödörben születtem Párizsban fogyatkozom

mélyhűtési magát

a magasan fejlett kapitalista országokban

koporsó formájú fagyasztóládákat gyártanak

vagyis fagyasztóláda-koporsókat

később a közönséges halandókra is kiterjed a fagyasztás

de mi lesz amikor mindez felolvad Egy meddő svéd nő a

romániai hormonkúra után

hetvenhét gyermeket szült mind ép és egészséges

a boldog anya megkapta a Nobel-díjat

amelyet a trónörökös adott át

A fejletlen országokban elképesztően szaporodnak

a feketék sárgák fehérek és vörösbőrűek

még itt e falakon túl is szaporodnak a parasztok

a munkások és a dolgozó értelmiség a

katolikusok és az ateisták a hívők és a

nem hívők

Ne akarjon rávenni

hogy elhagyjam a szobát

már a lépcsőházban akkora a népszaporulat

hogy a nők az öregek és a gyermekek

egymáson taposnak

Kezdték benyomulni az ajtón és ablakon

ezért saját kezűleg befalaztam

még a kulcslyukat is betömtem gittel

próbálták benépesíteni a felvonót és

birtokukba venni

az összes mennyezetet

le akartam ülni a fotelba

de ott már egy óvoda ült

nem ülök le mert attól tartok ráülök

egy boldog anyára vagy ikrekre

de a hívő egyedektől tartok a leginkább

sosem fogják szedni a tablettát

akkor sem ha főpapi engedélyt kapnak rá

A Főpapa tegnap szózatot intézett báránycsúcsához:

ha folytatódna a kaparások a főváros utcái

elnéptelenednek felveri őket a gaz

nő a gaz az üres beszéd elárasztja a szószéket a füleket

Eközben a szomszédom alkoholfélmódban

szaporodik megállás nélkül

a nemzet fele rugdalózót visel és

nem több háromévesnél tegnap

elbarikádoztam magam a

mellékhelyiségben

a temetőben is nő a zsúfoltság

kérlik a családokat vigyék el halottaikat

nincs hely
múlt héten egy családi sírhelyre
beszállásoltak két fogász medikát
ma kidobták a kollégámat
aki alig tíz évig feküdt ott
igaz adós volt a sírhely bérleti díjával
régbben volt örök nyugalom
de manapság?
kár a szóért

ÁPOLÓ Menjen ki a hegyekbe az erdőbe a zöld fűre. A természet
öleire... No!

ÖREGEMBER (*megpróbál a szék alá bújni*)

Soha Soha nem megyek ki a zöld fűre
Sohasem heverek le a természet ölen
(*Lázasan keresgél a zsebeiben, végül előhúzza egy gyűrött új-
ságot*)

„Minden üdülőterületet
elborít a szemét és az emberi ürülék”
Ez nem mese! Ez a Testnevelési és Turisztikai
Bizottság jelentése!

Tehát ürüléken heverve
hallgassam a pacsirta énekét Vagy itt van ez
(*Ujjával rábök és olvassa*)

Azok a Varsó környéki területek, amelyeket ünnepnapokon
tömegesen látogatnak, valóságos szemétdombbá változnak. Az
emberek kitapossák a facsemetéket, rájuk hajtanak a
járműveikkel, leszagatják a virágokat, a növényeket. A
különböző ünnepnapokon hétmillió ember tódul ki a természet
öleire, amelynek ugyancsak szüksége van a nyugalom-ra. -
Bizony kérem olyan zsúfoltak a vonatok hogy ott még egy
gombostűt se lehet leejteni Tavaly megpróbáltam vonatról
vonatra jártam a gombostűvel minden eredmény nélkül Nem
sikerült közéjük ejteni a gombostűt Csaknem megverték amikor
végül a gombostűt véletlenül egy ülepbe szúrtam

Kiderült hogy másé volt
Néhány hónapot kórházban töltöttem Most már teljesen
egészséges vagyok és tudom mit beszélek
ÁPOLÓ (*megsimogatja az öregember fejét*) Nem olyan rette-
netes a világ. Az emberek sem. Próbálja csak meg. A fűvön a
természet ölen visszanyeri a hitét erejét nyugalmát...

ÖREGEMBER (*kinyújtja maga elé a kezét, majdnem sír*) Nem
Nem hagyom magam ne csábítsanak semmiféle ölebe Nem tudja
mi az az Ó!

A Has Rettenetes dolog a Has Ó Has
Élet

A has korog bugyborog
inkább a has szakadjon mint étel maradjon
hasra vágódik

(*Lefekszik a földre, a kezét előrenyújtja*)

hasára süt a nap
megfeküdte a hasát
lyukat beszél a hasába
könnyű tele hassal a börtöt dicsérni
Has bendő

a falánkok feneketlen bendője
az üres has nem jó tanácsadó
mászálapot Terhesség

A nagy hasú nő: terhes
hasat kap teherbe esik
nagy hassal jár
(*kapálózik kezével, lábával*)

1963. szeptember - november

Rózewicz magyarázata a *Prológus* vagy epilógushoz: „A Félbeszakadt beszélgetés címmel írt költeményt a *Kélepcse* című drámám elé szántam, bevezetőként. Dramaturgiai szempontok miatt nem csatoltam a dráma szövegéhez. Most, tíz év múltán úgy határoztam, befejezem ezt a »prológust«. Hasonló dolog történt velem sok évvel ezelőtt, a Nevetséges öregúr elé írt prológussal, amely önálló életet élt, míg végül epilógussá változott, és összenőtt a darab szövegével.”

(A *Félbeszakadt beszélgetés*hez, Dialog, 1991/1.sz.)

RENDFENNTARTÓK Dramaturgiai leírás

Ebben a darabban a szereplők száma tetszőleges, a szerző kelti őket életre, de nem felel sem a sorsukért, sem a tevékenységükért. Valószínűleg szükségszerű e személyek jelenléte a színpadon. Az előadásban csak a Rendfenntartók állandóak. A Rendfenntartókat egyedül a karszalagjuk különbözteti meg a tömegtől. A Rendfenntartóknak - feltehetően-kialakult képük van az egészszről, ismerik a dráma cselekményét és az úgynevezett végkifejlethez vezető utat. A Rendfenntartók következetesen a dráma szokott kibontakozása érdekében lépnek fel. A Rendfenntartókat a szerző inspirálja, részben az ő alteregói ők. Ha a Rendfenntartók nem avatkoznának közbe, közönséges realista zűrzavarrá változna az egész, afféle „abszurd színházzá”. Itt viszont a Rendfenntartók közreműködésével egy dráma játszódik le. Alapjában véve az önkéntes részt vevők száma korlátlan. Azok, akik be akarnak kerülni a drámába, és tevőlegesen részt kívánnak venni a cselekményben, belépőcédulát kapnak. A Rendfenntartóknak kötelesek megmagyarázni szerepüket a darabban, közölniük kell személyi adataikat, és el kell magyarázniuk, milyen kapcsolatban állnak a színpadon már tevékenykedő személyekkel, milyen szálak fűzik őket hozzájuk.

A darabban szerepet kérő személyek csak elfogadható magyarázat után kapják meg belépőcédulájukat a Rendfenntartóktól. Kétféle belépőcédula van: sárga, ez kizárólag beszédre (párbeszédre vagy monológgra) jogosít fel, valamint fekete, ez gaztettekre, árulásra, évsére, kínzásra, borivásra, méregivásra stb. jogosít. Vannak, akik a színpadon uralkodó zűrzavart és a Rendfenntartók figyelmetlenségét ki-

használva, egyenként vagy csoportosan berontanak a színpadra, és engedély nélkül elmondják szövegüket, sőt befolyásolják a dráma cselekményét. A Rendfenntartók vagy azonnal beavatkoznak, vagy türelmesen végighallgatják őket. A Rendfenntartók sokszor bizonytalanok, vajon az adott személy valóban joggal vesz-e részt a cselekményben, ilyenkor a Rendfenntartók tanácskoznak, és az illetőt csak azután dobják ki a színpadról, miután megtanácskozták a dolgot. A cselekményben résztvevők között vannak, akik az előadás alatt csak egyszer jelennek meg a színen, és vannak, akik az egész előadás alatt, ötperces időközökkel, folyvást szerepelnek. A Rendfenntartók azonnal elvágnak, megsemmisítenek minden dramaturgiai mellékszálát, amely már elért egy bizonyos fokú fejlettséget és élettartamot. A Rendfenntartók azonban nem zárják ki, hogy ezek a mellékdramák kibontakozhassanak a dráma fő vonala mellett. Ezek a drámák tovább fejlődhetnek ott a színpadon, a Rendfenntartók hatókörén kívül. A szereplők között vannak olyanok, akik szeretnék nyilvánosan meggyónni egész életüket, s vannak, akik szeretnének megmagyarázni valamit, vannak, akik csak érzelmi kapcsolatokat keresnek másokkal, vannak, akik palástolni akarnak valamit, és olyanok, akik jelentést akarnak tenni vala-kiről. Vannak férfiak, akik bosszút szomjaznak. Vannak, akik elkezdnek valamit, s vannak olyanok, akik befejezik. És van még sok-sok egyéb személy.

Az előadás rendezője elsősorban a mozgás irányítója és koordinátora. A díszlettervezőnek úgy kell felállítania a díszleteket, hogy azok ne zavarják a színészeket, ne akadályozzák a mozgást. A színészeknek nem kell különösebb figyelmet fordítaniuk sem önmagukra, sem a többiekre, sem arra, hogy mit játszanak.

A mellékletet válogatta és fordította: CSERVENITS JOLÁN